

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: filozofie
Studijní program: 2. stupeň
Kombinace: český jazyk – občanská výchova

Kryštof Alois Lautner
Kryštof Alois Lautner
Kryštof Alois Lautner

Diplomová práce: 2008 – FP – KFL - 149

Autor:
Veronika Čížková

Podpis:

Adresa:
Zahradní 35
787 01, Šumperk

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, Th.D.

Konzultant: ICLic. Michal Podzimek, Th.D.

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
84	19 443	5	-	42	5

V Liberci dne: 12. 5. 2008

TU V LIBERCI, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6, Tel.: 48 535 2337, Fax: 48 535 2332

Katedra filosofie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Veronika Čížková
adresa: Zahradní 35, 787 01 Šumperk
obor (kombinace): Český jazyk – občanská výchova
Název DP: Kryštof Alois Lautner
Název DP v angličtině: Kryštof Alois Lautner
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ing. Miloš Raban, Th.D.
Konzultant: ICLic. Michal Podzimek, Th.D.
Termín odevzdání: 30. dubna 2007

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 30.6.2006

.....

děkan

.....

vedoucí katedry

Převzal(a):

Datum:

Podpis:

Cíl:

Diplomantka přiblíží odborné veřejnosti problematiku rozšíření čarodějnických procesů na území Koruny české na konci 17. století. Diplomová práce by měla být kompilačním materiálem všech dosud v českém jazyce vydaných informací o losinsko - šumperském čarodějnickém procesu. Práce je zvláště zaměřena na nejvýznamnější osobu, římsko – katolického kněze, děkana v Šumperku, Kryštofa Aloise Lautnera, který byl osobou na svoji dobu výjimečnou. V populárních zpracováních je tento kněz líčen jako nevinná oběť (např. Václav Kaplický – Kladivo na čarodějnice) a naopak v procesech samotných je vnímán jako osoba problematická. Tato práce chce přispět k určitému více realistickému pohledu na tuto osobu.

Literatura:

Šindelář, Bedřich. Hon na čarodějnice: Západní a střední Evropa v 16. -17. století. Praha: nakl. Svoboda, 1986. 253 s.

Kočí, Josef. Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. -18. století. Praha: Horizont, 1973. 176 s., [12] s. obr. příl.

Kaplický, Václav. Kladivo na čarodějnice. Praha: Český klub, 2003. 335 s. ISBN80-85637-60-X.

Spurný, František. Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. 62 s.

Medek, Václav. Čarodějnický děkan Kryštof Alois Lautner, In: Vlastivědný sborník Severní Morava. sv. 13. Šumperk: Okresní archiv, 1966. 9-18 s.

Medek, Václav. Čarodějnický děkan Kryštof Alois Lautner, Vlastivědné zajímavosti. č. 80. Šumperk: Vlastivědné muzeum, 1973.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne: 12. 5. 2008

Veronika Čížková

Poděkování

Děkuji všem, bez nichž bych svoji práci snad nedokončila. Zejména bych chtěla poděkovat mému vedoucímu práce Doc. PhDr. Ing. Miloši Rabanovi, Th.D. za odborné rady a podněty k vypracování diplomové práce a rovněž konzultantovi ICLic. Michalovi Podzimekovi, Th.D. Dík patří také šumperskému historikovi Mgr. Drahomíru Poláchovi za věcné informace. Arcibiskupskému archívu v Olomouci vděčím za možnost nahlédnout do archivních materiálů týkajících se mé práce. Za morální podporu při studiu a při psaní diplomové práce děkuji mé rodině a přátelům. Zvláštní poděkování patří Petrovi: bez tebe bych to všechno nezvládla.

Kryštof Alois Lautner

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou čarodějnických procesů na území Koruny české na konci 17. století a zejména osobou Kryštofa Aloise Lautnera. V první části jsou rozebrány pojmy a literatura úzce související s čarodějnickými procesy. Poté jsou popsány procesy na českém území a na severní Moravě; zvláště proslulý losinsko - šumperský proces vedený inkvizitorem Jindřichem Františkem Bobligem z Edelstadtu. Druhá část je zaměřena na nejvýznamnější osobnost, římsko-katolického kněze, šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera. Popisuje jeho obvinění za údajné čarodějnictví, mučení a upálení. Závěrečná část je věnována dnešnímu pohledu na čarodějnické procesy. V celém textu je zohledněn realistický pohled na čarodějnické procesy.

Kryštof Alois Lautner

Zusammenfassung

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit den Hexenprozessen in den Ländern der Bömischen Krone am Ende des 17. Jahrhunderts und vor allem mit der Person Kryštof Alois Lautner. In dem ersten Teil sind Begriffe und Literatur zergliedert, die mit den Hexenprozessen zusammenhängen. Danach sind die Prozesse in den böhmischen Ländern und in Nordmähren beschrieben, besonders der Prozess in Velké Losiny und Šumperk, den Jindřich František Boblig aus Edelstadt führte. Der zweite Teil der Arbeit ist auf die bedeutendste Person, den römisch-katholischen Pfarrer, Schönberger Dechant Kryštof Alois Lautner konzentriert. Dieser Teil der Arbeit beschreibt seine Beschuldigung für vermutliche Hexerei, Folter und Verbrennung. Der Abschlussteil wird der heutigen Auffassung von den Hexenprozessen gewidmet. In dem ganzen Text wird die realistische Auffassung von Hexenprozessen berücksichtigt.

Kryštof Alois Lautner

Annotation

The thesis is focused on problematics of the witchcraft trials in the Lands of Bohemian Crown in the end of 17th century and mainly on the personality of Kryštof Alois Lautner. In the first part of the thesis I aimed at concepts and literature related to witchcraft trials and I was trying to describe the trials that took place in the Bohemia and Northern Moravia especially the well-known trial with the inquisitor Jindřich František Boblig from Edelstadt that took place in Velké Losiny and Šumperk. The second part of my thesis is aimed at the most important personality of Kryštof Alois Lautner, who was the Roman Catholic priest as well as the Dean in Šumperk. In the second part I described his accusation of alleged witchcraft, his torture and burning to death. The final part is focused on present view of witchcraft trials. Realistic view of witchcraft trials is taken into account in the whole text.

Obsah

Úvod.....	8
1. Základní pojmy	9
2. Inkvizice a scholastika a jejich příprava k honu na čarodějnice.....	14
2.1 Čarodějnická bula	18
2.2 Kladivo na čarodějnice	19
2.3 Konstituce a metodika pro inkvizitory.....	22
3. Čarodějnické procesy na území Koruny české	26
3.1 Náboženské poměry a politické poměry 16. a 17. století	26
4. Čarodějnické procesy na severní Moravě.....	29
4.1 Losinský a šumperský hon na čarodějnice v letech 1678 – 1696.....	32
4.2 Jindřich František Boblig z Edelstadtu	37
4.3 Seznam vydaných materiálů v českém jazyce týkajících se losinsko – šumperského čarodějnického procesu	40
5. Postava Kryštofa Aloise Lautnera	42
5.1 Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner	42
5.2 Obvinění Lautnera z čarodějnictví.....	44
5.3 Mírovský vězeň (Lautnerovy konfrontace a první mučení)	47
5.4 Mohelnické vězení a Lautnerovo odsouzení	52
5.5 Upálení na hranici	56
6. Konec čarodějnických procesů na severní Moravě	58
7. Dnešní pohled na čarodějnické procesy.....	60
7.1. Současný pohled na osobu Kryštofa Aloise Lautnera	63
8. Závěr	639
9. Seznam použité literatury	74
10. Seznam použitých zdrojů.....	77
11. Přílohy.....	78

Úvod

Čarodějnictví a magie provázely lidský rod od nepaměti a v mnoha podobách. Samozřejmě existovali lidé, kteří se pomocí magie a čarodějnických praktik a kouzel dopouštěli těžkých zločinů. Častěji šlo o v podstatě nevinné rituály, bylinkářství nebo lidové léčitelství, které běžně provozovaly venkovské ženy a porodní báby. I přesto, že většinu případů dnes nemůžeme objasnit, v době svého vzniku to byl svět se zcela reálnými funkcemi.

Téma čarodějnických procesů na území severní Moravy a zejména proces s šumperským děkanem Kryštofem Aloisem Lautnerem se dodnes těší badatelskému zájmu a je zpracován v mnoha publikacích a článcích. Kdo by neznal známou knihu Václava Kaplického – *Kladivo na čarodějnice* a také stejnojmenný film Otakara Vávry, kteří tuto problematiku ještě více přiblížili i široké veřejnosti. Město Šumperk a jeho okolí se díky čarodějnickým procesům, a osobě kněze a rodáka Kryštofa Aloise Lautnera, stalo známým v povědomí mnoha lidí České republiky i v zahraničí. Jelikož pocházím z tohoto města a čarodějnické procesy s děkanem Lautnerem jsou mi blízké, rozhodla jsem se o napsání této diplomové práce.

I v dnešní době zajímají veřejnost některé nejasné otázky spojené s čarodějnickými procesy. Proč zrovna na území severní Moravy byly rozpoutány procesy s čarodějnicemi? Proč byl upálen děkan Lautner a církev se ho nezastala? Tyto a mnoho dalších otázek jsem si také v práci položila a snažila jsem se na ně najít odpověď.

V diplomové práci jsem se opírala o tvorbu několika autorů, kteří bohužel psali svá díla pod vlivem různých faktorů. Autor knih o čarodějnických procesech Bedřich Šindelář byl ovlivněn ideologickým postojem komunistické strany. Doc. František Spurný, zabývající se zejména osobou Kryštofa Aloise Lautnera, byl silně věřící katolík. Díla Václava Medka jsou s mírně tendenčním výkladem ke komunistické ideologii. Václav Kaplický je autorem historické beletrie s estetickým působením na čtenáře a sleduje odlišné cíle, než odborné práce. Často ale tento estetický účinek ovlivňuje úsudek některých pisatelů, dokonce i historiků zabývajících se dějinami severomoravských proseců, což rozhodně nemůžeme považovat za jev pozitivní.

Cílem této práce je přispět k poněkud realistickému a čtivému pohledu na čarodějnické procesy a na osobu děkana Kryštofa Aloise Lautnera.

1. Základní pojmy

Herezí se označuje takový teologický názor, který volí nebo vybírá určitý odlišný pohled, neslučitelný s obecnou vírou dané církve. Poté, co byla ve středověku zřízena inkvizice na vyhledávání kacířství, byli zatvrzelí (ti, kteří trvali na herezi) nebo znovu upadlí kacíři vydáváni světské moci k potrestání. Hereze byla kodifikována světskou mocí jako zločin a obvykle za něj byl stanoven trest smrti upálením. Nejznámějšími heretiky byli tzv. kataři¹. Tyto sekty hlásaly, že jediná cesta k očistě křesťanstva spočívá ve zrušení církevních struktur (biskupství, klášterů...). Dále popíraly křest, zpověď i manželství a vyzývaly k návratu k dokonalé oddanosti Bohu.² Hlavními body katarských nauk bylo vyznávání dualismu, predestinace lidského osudu³ a výklad Ježíšova učení na základě kusých znalostí evangelijních textů.⁴ Problémem katarů však byla jejich nejednotnost. Vznikalo množství dalších sekt, pojmenovávaných podle jejich zakladatelů nebo místa vzniku (valdenští od zakladatele Petra Valdeše, albigenští od města Albi a další).⁵

Inkvizice (lat. *inquisitio*; z *inquaerere* zjišťovat) byla právní instituce katolické církve či španělských a portugalských panovníků, která se měla vypořádávat zejména s herezí. Označuje také samotné vyšetřování v otázkách víry a mravů, které vykonávala příslušná církevní autorita, tj. biskup a osoba jím pověřená k vyšetřování (tj. inkvizitor) nebo později jednotlivé inkviziční instituce.⁶

Scholastika pochází z latinského *schola*, škola, *scholasticus*, učitel i žák. Byla systémem nauk a vyučování na středověkých školách, později filosofickým směrem výrazněji inspirovaným předními představiteli středověké spekulace (Albertus Magnus, Tomáš Akvinský, Petr z Tarantasia a Jan Fidanza zvaný Bonaventura). Základem studia jsou tradiční církevní autority (Písmo, tradice, výnosy koncilů a papežů...)⁷

¹ Řecké slovo *katharoi* (plurál) znamená „čistí“. PODZIMEK, M. *Religionistika II. Judaismus a křesťanství*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2006. s. 68.

² Podobně Bogomilové na Západě. Tamtéž, s. 68.

³ Predestinace předurčuje k věčné spáse nebo věčnému zavržení. Tamtéž, s. 69.

⁴ Biblické texty nebyly v té době ještě přeloženy do všech jazyků a znalost latiny byla omezená. Tamtéž, s. 69.

⁵ Tamtéž s. 68-69.

⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/inkvizice> [cit. dne 20. 1. 2008]

⁷ KOL. AUTORŮ. *Filosofický slovník*. 2. rozš.vyd. Olomouc: Olomouc, 2002. s. 366.

Tortura je tělesné (např. pomocí palečnic, španělských bot a skřipce) i duševní mučení prováděné podle určitých pravidel. Tortura byla ve středověku a raném novověku běžnou součástí vyšetřování u světských a posléze i církevních a inkvizičních soudů. Představitelé této moci ji považovali za legitimní způsob, jak dosáhnout přiznání obviněného.⁸ Mučení při výslechu bylo povoleno roku 1252 bulou *Ad extirpanda* papeže Inocence IV., která stanovila některé normy pro inkvizici. Zde je poprvé zmíněna tortura jako způsob výslechu.⁹ Trest smrti jako první zavedl ve svém zákonodárství zaměřeném proti kacírům Fridrich II. na Sicílii. Inkvizitoři byli pověřeni, aby nechali světskou moc používat mučidla, a tak vynutili přiznání kacírů. Církev si totiž nechtěla přímo poskvřňovat ruce krví odsouzených.¹⁰

Čarodějnice jsou osoby, kterým jsou připisovány nadpřirozené schopnosti a v některých případech i schopnost působit na lidi, jejich majetek a na zvířata škodlivými a ničivými kouzly, ale i znalostí bylin jako tajemných léčivých prostředků a nadáním věštit atd. Za čarodějnice byly označovány často bylinkářky a vědmy. Sexuální aspekt čarodějnictví (pověstné orgie sabatu¹¹, noční schůzky čarodějů a čarodějnic) je dalším fenoménem, který byl často v souvislosti s čarodějnicemi používán. Zejména celibátním představitelům církve se jevila sexuální přitažlivost žen, jako hrozba celému mužskému pokolení.

Označení čarodějnice se také v přeneseném pejorativním významu používá většinou k symbolizaci zla, krutosti, ošklivosti a také záludnosti, prohnanosti a neproniknutelnosti.¹²

⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Právo_útrpné [cit. dne 20. 1. 2008]

⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Inocenc_IV. [cit. dne 20. 1. 2008]

¹⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/inkvizice> [cit. dne 20. 1. 2008]

¹¹ Sabat pochází z latinského „sabbatum“, řeckého „sabbaton“ (nebo sa`baton) a hebrejského „shabbat“ - zastavit se, dát si přestávku, odpočívat. Tímto slovem se označuje několik různých „odpočinků“. Původní pohanské svátky se jako sabaty neoznačovaly, název byl vymyšlen křesťany v době honů na čarodějnice a odvozen od židovských slov, protože v té době se židé považovali za uctívače d'ábla. Vyznavači náboženství wicca a dalších pohanských náboženství slaví sabaty jako několik svátků v průběhu roku. Podle inkvizice byl sabat tajné shromáždění čarodějnic v noci, nebo za úplňku, obvykle na nějaké daleké vyvýšenině nebo uprostřed lesa (Petrovy kameny apod.). Čarodějnice se tam obvykle dopravovaly na koštěti nebo jiném předmětu (namazaném kouzelnou masťou) či na pomocníkovi. Na těchto shromážděních se čarodějnice potkávaly se samotným Dáblem, který tam hostoval v podobě polokozla-poločlověka. Čarodějnice ho seznámily se svou činností, dostaly od něj další příkazy, resp. představily novou budoucí členku a udělaly s ní vstupní rituál. Vařily si v kotlíku lektvary, zpívaly a tancovaly (někdy i nahé), skákaly do ohně nebo přes něj, rituálně obětovaly, oddávaly se orgiím. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sabat> [cit. dne 21. 1. 2008]

¹² KOL. AUTORŮ. *Velký sociologický slovník A/O*. 1.vyd. Praha: Karolinum. 1996. s. 154.

Žena je „špatná od přírody, rychleji pochybuje o víře, také rychleji víru zapírá, což je dobrým základem pro čarodějnictví. „Z tohoto nedostatku vyplývá, že žena je nestálá, že je jen nedokonalé zvíře.“ Oba citáty z *Kladiva na čarodějnice* ukazují, co spočívá za pronásledováním ženského pokolení: propastné pohrdání ženou na základě předsudků, nucených představ a neurčitých strachů.¹³

Navíc se ženy uplatnily jako léčitelky a porodní báby. Odtud pramenilo podezření, že jsou spojeny s tajemnými přírodními silami, kterými mohou škodit lidem. Také mariánský kult ve středověku zvýraznil postavení žen a to ohrožovalo dosavadní mužskou moc¹⁴.

Kořeny čarodějnického řádění sahají až do antické a zvláště germánské mytologie. Tkví v raných pohanských názorech o zlých duších, d'áblech a víře v demony. Až do 13. století trestala církev kouzelnictví a čarodějnictví pouze církevními tresty. Církev si vyhrazovala právo pomoci odpadlým zpět k víře. Musela dbát na to, aby znovu neupadli do původního strachu před demony, d'ábly, zlými duchy atd. Zpočátku zastávala názor, že čarodějnice vůbec neexistují. Změna nastala až tehdy, když zpopulárnění skutečnosti světa d'áblů se zvětšilo natolik, že bylo s kouzelnictvím a čarodějnictvím nakládáno jako s kacířstvím, a požadovalo se světského potrestání. Čarodějnice už nebyla osobou, která provozuje škodící magii, ale je vyznavačkou a ctitelkou d'ábla. Nemohly se srovnávat jako dříve se zločinci, vrahy a zloději, ale staly se heretiky a odpadlíky, které popíraly svojí křesťanskou víru.

Uplatnění v procesech našly známé zkoušky čarodějnic (např. zkouška jehlou, koupel čarodějnic atd.). Kniha *Kladivo na čarodějnice* uvádí např. „*Jestliže si přeje zjistit, zda je nadána čarodějnou mocí zachovávat mlčení, nechť si povšimne, zda může prolévat slzy, když setrvává v jeho přítomnosti nebo když je mučena. Neboť jsme se jak ze slov ctihodných mužů minulosti, tak z naší vlastní zkušenosti naučili, že to je to nejjistější znamení, a bylo zjištěno, že i když se na ní naléhá a je slavnostním zapřísaháním pobídnuta, aby ronila slzy, nebude nikdy schopna plakat, jestliže je*

¹³ FELDMANN, CH. *Friedrich Spee, Procesy s čarodějnicemi*. 1. vyd. Olomouc-Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. s. 119-120.

¹⁴ ZUBER, R. *Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus*. In *Z doby prvních letů na koštěti*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. s. 16.

*čarodějnicí, i když se pokusí vyvolat zdání, že pláče, tak, že si tváře a oči smáčí slinami, a proto musí být stráží pečlivě sledována.*¹⁵

Prostředky přízně (podplácení), které byly velmi časté, někdy překroutily celý proces.¹⁶ Nejběžnější formou exekuce bylo pověšení. Upalování bylo také bezpochyby důležité a úřady pak často spalovaly i ostatky mrtvé čarodějnice¹⁷. Další formy trestů pro čarodějnice zahrnovaly setnutí hlavy, utopení, pohřbení za živa do hlíny, vpletení v kolo aj. Mezi tresty, které byly ukládány čarodějnicím, patřilo znetvoření (například odříznutí ruky nebo ucha), označení, bičování, namáčení v koši, přivazování ke kůlu, vězení, vyhoštění nebo prodej do otroctví.¹⁸

Neškodlivé kouzelnictví se naproti tomu předložilo k úvaze soudu. V lehkých případech nacházíme jako trest čarodějnic: veřejné mrskání, vypovězení ze země, veřejné církevní pokání, zabavení majetku; u dětí byl nařízen ochranný dozor. Zločin čarodějnictví v sobě spojoval jednotlivé právně trestní části: rouhání se Bohu, sodomii (smilstvo se zvířaty), kouzelnictví a manželský rozvod, případně kuplířství (trestní činnost k navádění k prostituci).¹⁹

Hon na čarodějnice se zaměřil především na ženy. Obviňování z čarodějnictví byli také často muži a byli za to popraveni. Na některých územích (např. v Rusku) byli většinou obětmi muži.²⁰

Čarodějnictví je zajímavé i z hlediska psychologie a psychiatrie. Jak uvádí v knize *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie* Vondráček a Holub šlo většinou o lidi trpící nějakou duševní chorobou. Většina jich byli psychopati, hlavně hysterikové. Lidé depresivní, kteří v rámci své nemoci sami sebe obvinili ze styku s ďáblem.

¹⁵ LENKOVÁ, J. *Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacírství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené. Malleus maleficarum*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. s. 517.

¹⁶ FELDMANN, CH. *Friedrich Spee, Procesy s čarodějnicemi*. 1. vyd. Olomouc-Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. s. 240-241.

¹⁷ Spalování ostatků člověka vycházelo z předpokladu, že bez zachovaného těla nemůže být člověk při posledním soudu vzkříšen z mrtvých. MRÁČEK, P. K. *Upalování čarodějnic a inkvizice*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 14.

¹⁸ MRÁČEK, P. K. *Upalování čarodějnic a inkvizice*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 14.

¹⁹ FELDMANN, CH. *Friedrich Spee, Procesy s čarodějnicemi*. 1. vyd. Olomouc-Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. s. 242.

²⁰ MRÁČEK, P. K. *Upalování čarodějnic a inkvizice*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 12.

Schizofrenici měli pocity incubů, ovlivňování d'áblem a slyšeli hlas d'ábla atd. Většinou to byli lidé, kteří trpěli nějakou paranoidní nemocí. Šířili svými zmatenými výpověďmi podezření, že jsou v moci zlého ducha. Dále to byli lidé, kteří měli nějaký nápadný znak (např. srostlé obočí, zrzavost apod.), staré ošklivé ženy, které žily na samotě a naopak ženy příliš krásné.²¹

Obecně převládalo přesvědčení, že i tělesně postižení jsou potencionálními čaroději.²²

Obrázek č. 1: Sabat čarodějnic. Klečící muž před d'áblem na trůně se otevřeně zříká křesťanské víry. Žena před ním líbá d'áblovi zadek. Vlevo jiná čarodějnice vaří kouzelný lektvar, kterým přivolává bouřku.²³

²¹ VONDRÁČEK, V., HOLUB, F. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. 1. vyd. Bratislava: Columbus, 1972. s. 168.

²² ZUBER, R: *Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus*. In *Z doby prvních letů na koštěti*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. s. 15.

²³ BOBŮRKOVÁ, E., DVOŘÁKOVÁ, M. *Krvavá alchymie středověku*. Magazín Dnes+TV, 1999, roč. 10, č. 47. (21. 10. 1999), s. 32.

2. Inkvizice a scholastika a jejich příprava k honu na čarodějnice

Vznik papežské inkvizice je spojen s reformním programem 4. lateránského koncilu (1215), který stvrdil exkomunikaci valdenských papežem Inocence III. (1198 – 1216).

V knize *Inkvizice* od Ryše je ukázka ze článku *De hereticis* ²⁴ (viz příloha č. 1), která popisuje ustanovení k potírání herezí.

Proti římské církvi se zvedla silná vlna tzv. kacířského hnutí. K jeho potlačení se vytvářela zvláštní instituce pod papežovou přímou ochranou, tzv. inkvizice. Pod přímým vedením římských papežů se neměla stát pouze účinnou zbraní na potírání kacířství, ale také prostředkem k posílení mocenských pozic představitelů církve na úkor světských vládců. Ve 13. a 14. století podporovala šlechta na území jižní Francie v Languedoku kacíře. Šlechta nechtěla postoupit svá práva a privilegia církevním hodnostářům. Papež Inocence III. se tak vypořádal jak s kacíři, tak i s jejich ochránci. Papežská kurie posléze zvítězila nad světskou mocí a posílila svoji moc v jižní Francii.

Z postupně vydávaných papežských výnosů v průběhu třicátých let 13. století byly významné zvláště buly Řehoře IX. (1227 – 1241), které ukládaly pronásledování kacířů ve Francii. První z těchto bul, *Ille humani* *□alefic*, se obracela na francouzské biskupy. Druhá bula, *Licet ad capiendos*, pověřovala dominikány, aby bojovali proti kacířství v celém křesťanském světě. Další bula *Excommunicam* vytvořila předpoklady, aby byla hereze v budoucnu trestána smrtí na hranici.²⁵

Valdenské hnutí představovalo pro společnost své doby velmi nejistý faktor. Církev se tažením vůči herezi v této době snažila chránit jak svou nauku, tak i feudální společenské zřízení. Řízením inkvizice byli většinou pověřováni příslušníci nedávno vzniklých žebravých řádů – dominikáni a františkáni. Úkolem inkvizitorů byli pověřováni také papežští legáti a diecézní klérus.²⁶

²⁴ RYŠ, G. *Inkvizice*. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2004. s. 56-58.

²⁵ GRIGULEVIČ, I. R. *Dějiny inkvizice*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 84-85.

²⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Inkvizice> [cit. dne 23. 1. 2008]

Působnost inkvizice

Od 13. Století se inkvizice šířila na sever do Německa a Skandinávie. V severní Evropě nebyla inkvizice tolik přísná jako v jižní Evropě. V samotné Skandinávii neměla téměř žádný vliv. Inkvizice nebyla nikdy zavedena v Anglii. V Aragonii sice byla inkvizice ustanovena, avšak ne na ostatním území Iberského poloostrova. V tomto období byli např. vyhnáni Židé z Anglie a Francie, ale na mnoha místech Židé s křesťany (a ve Španělsku i s muslimy) společně žili. Později ve Španělsku po roce 1492 byla inkvizice využita jako nástroj proti domněle falešným židovským konvertitům²⁷ na křesťanství tzv. maranům. Byli to násilně pokřtění muslimové ve Španělsku na konci 15. Století a začátku 16. Století.

V jednotlivých zemích se zavádění a prosazování inkvizice setkávalo s většími nebo menšími obtížemi. Například v českých zemích se zavedení stálé inkvizice dosti dlouho a úspěšně bránili, teprve až v roce 1318 vznikla v Praze místo příležitostné soudní instituce stálá inkvizice.²⁸

Učení heretiků totiž často znamenalo vypovězení poslušnosti místní šlechtě (vojenské povinnosti, placení daní, odvádění výnosů, přepadávání obchodních stezek nebo vymáhání mýta na cestách ovládaných heretiky apod.). Proto byly tyto heretické organizace či skupiny považovány za nebezpečné i pro světské právo (civilní život) a bylo s nimi nakládáno stejně jako s vlastizrádci, pučisty či zloději. Světské tresty za takovéto zločiny byly většinou absolutní (trest smrti, utopení, upálení apod.). Takto bylo s heretiky nakládáno především ve Francii a Německu. Později byli inkvizicí vyhledáváni i potencionální vlastizrádci v období tzv. španělské inkvizice. Po roce 1492 byla dokončena rekonkvista a katolickému sjednocenému Španělsku záleželo velmi na udržení státu proti islámu. Španělská inkvizice však byla řízena španělským králem a nikoliv římskou inkvizicí, proto zaujímá v dějinách inkvizice samostatnou kapitolu, od které se katolická církev distancuje, jelikož se jednalo o státní nikoliv církevní procesy.²⁹

²⁷ Konvertita je ten, který se obrátil k víře; změnil náboženské vyznání.
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Konvertita> [cit. dne 23. 1. 2008]

²⁸ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 25.

²⁹ PODZIMEK, M. *Religionistika II. Judaismus a křesťanství*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2006. s. 73.

Žádné inkviziční vyšetřování nemohlo začít bez denunce.³⁰ Význam denunciantů rostl, i když nosili roucho duchovních osob nebo byli laiky. S nadsázkou lze říci, že bez denunciantů by byla inkvizice 16. Století téměř bez zaměstnání. Inkvizice si vytvářela skupiny organizovaných donašečů, špiclů a agentů provokatérů. Patřili sem jak lidé urozeného původu, které lákaly výhody a privilegia, tak i lidé z podsvětí, kteří potřebovali mocnou ochranu.

Otázka viny a nevinu je v inkvizičním soudním řízení často nepřesná. Je možné si jí klást z hlediska katolické pravověrnosti 16. Století, ale i z hlediska obecně historického. Vyvolává představu, že pro jistou část procesů lze najít ospravedlnění, protože to byly procesy s opravdovými kacíři, kteří se z vlastního rozhodnutí rozešli s církví. Například z interpretace Ludwiga Pastora³¹ si vlastně kacíři zavinili svůj tragický osud sami, protože nebyli dostatečně opatrní a dovolili si vyjadřovat odlišné názory v době, která tehdy vyžadovala naprostou konformitu. Jejich odsouzení je tedy odůvodněné, protože byli vinní. Nevinní byli pouze ti, kteří nebyli skutečně kacíři, ale stali se obětí justičního omylu.

Inkvizice se stala prvním soudním tribunálem v dějinách, jehož úkolem nebylo na prvním místě viníka odsoudit, ale polepšit, napravit a tím ho zachránit od trestu.³²

Scholastika

Inkvizitoři v úzké spolupráci se scholastickými teology sáhli po čarodějnictví jako po východisku. O reálnosti čarodějnictví byli věřící ve velké většině přesvědčeni. Věřili z různých důvodů zejména tomu, že pomocí čarovných prostředků lze působit lidem škody na zdraví i na majetku. Scholastika a scholastická učenost měla přispět k vyhlazení čarodějů a kacířů, kdy jedna část se zvláště od 13. Do 15. Století pustila do rozboru podstaty i problémů kacířství a čarodějnictví po svém. Vzrostl počet soudních

³⁰ Denunciace pochází z latinského slova *denunciation*, označující udání, vypovědění smlouvy. V kontinentálním právu jednání, kterým někdo informuje veřejného činitele, jehož povinností je stíhat pachatele, že byl spáchán trestný čin. Dále podání informace církevnímu soudu někým, kdo nebyl žalobcem. BLACK, H. C. *Blackův právní slovník I*. 6. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1990. s. 411.

³¹ PASTOR, L. *Geschichte der Päpste sein dem Ausgange des Mittelalters*. 1-10 svazků. Freiburg: Herder, 1906-1926.

³² HROCH, M., SKÝBOVÁ, A. *Králové, kacíři, inkvizitoři*, 1. vyd. Praha: ČS, 1987. s. 305-306.

procesů s čarodějnicemi, které vyděsily statisíce křesťanů a naučily je časem odporu a nenávisti k inkvizici.³³

Kacířství znamenalo pro církevní představitele hlásání nových učeních a usilovnou obhajobu chybných a nesprávných náboženských názorů. Ti, kteří byli obviněni z čarodějnictví, nespádali pod definici kacířství. Čarodějníci a čarodějnice přece nehlásali žádné kacířské názory, i když byli služebníky ďáblůvými. Kacíř, podle církevní ideologie, sledoval nebezpečnější cíl. Snažil se sesadit vládnoucí zřízení, vládnoucí církev a nahradit jí vlastní, ďábelskou organizací. Naopak čarodějnice si takové úkoly nekladly a věnovaly se pouze drobnému škůdcovství.³⁴

Obětí inkvizice nebyli jenom kacíři. Kdokoliv totiž ohrožoval jednotu církve, ohrožoval také samotné základy společnosti a státu. Kacířství bylo považováno za zločin, který podléhal kompetenci církevních soudů. Na rozdíl od toho čarodějnictví bylo v průběhu 14. Století teology a juristy kvalifikováno jako zločin a mělo tedy podléhat dvojí kompetenci, jak duchovní, tak i světské jurisdikci. Bylo mnoho lidí, i kněží, kteří vystupovali proti inkvizici a procesy s čarodějnicemi považovali za vyložený nesmysl.³⁵ Mezi ty, kteří se postavili proti inkvizici a pronásledování čarodějnic, patřil zejména Jindřich Kornelius Agrippa (1488 – 1535), který se zabýval otázkami magie a čarodějnictví a útočil proti inkvizitorům. Jeho knihu odsoudila pařížská univerzita jako dílo kacířské.³⁶ Na počátku 17. Století vynikl básník a teolog Friedrich von Spee (1591 – 1635)³⁷, který přispěl svým dílem *Cautio Criminalis* na vývoj procesů s čarodějnicemi v Německu. Někteří německá knížata po vydání knihy procesy zastavila.³⁸

³³ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 26.

³⁴ GRIGULEVIČ, I. R. *Dějiny inkvizice*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 136.

³⁵ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 27.

³⁶ KOČÍ, J. *Čarodějnické procesy*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 29-30.

³⁷ Friedrich von Spee byl německý jezuita a lyrik raného baroka. Postavil se proti honům na čarodějnice. Jako zpovědník mnoha obětí čarodějnických procesů byl přesvědčen o jejich nevině a věděl o ukrutnostech procesů ve své době. http://cs.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Spee [cit. dne 10. 2. 2008]

³⁸ MALÝ, R. *Církevní dějiny*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. s. 216-217.

Hon na čarodějnice, procesy a upalování žen obviněných z čarodějnictví trvaly od druhé poloviny 15. Století do druhé poloviny 18. Století. Přestaly teprve tehdy, kdy sekulární moc křesťanských církví do značné míry zanikla.³⁹

2. 1 Čarodějnická bula

Rozhodující význam ve vývoji pronásledování čarodějnic měla bula *Summit desiderantes affectibus*, vydaná papežem Inocencem VIII. (1432-1492) v Římě roku 1484. Papež zde píše, jak mu velmi záleží na vymýcení pověry ze života obyvatel. Jako hrozné tresty zde např. uvádí exkomunikaci.

„A tak, aby uvedené kraje nezůstaly bez patřičné služby inkvizice, naší apoštolskou mocí stanovíme: nechť se zmíněným inkvizitorům nijak nebrání ve vykonávání jejich povinností a nechť je jim dovoleno napravovat, zadržet a trestat osoby dopouštějící se uvedených zločinů, jako kdyby byly ve zmocňujících listinách přesně a výslovně uvedeny oblasti, města, diecéze, kraje a osoby a zločiny. My však odstraníme všechny překážky, jež mohou jakkoli bránit plnění povinností inkvizitorů; a aby nákaza kacířské hříšnosti a jiných podobných zločinů neotrávila svým jedem nevinné lidi, jsme připraveni použít, jak to vyžaduje naše povinnost a jak nás k tomu vede horlivost ve víře, náležitých prostředků. Ve zvláštním poselství nařizujeme našemu váženému bratru štrasburskému biskupovi, aby, shledají-li to uvedení inkvizitoři nutným, slavnostně vyhlásil, nechť nikdo a v ničem jim nebrání a nezpůsobuje škodu; ty, kdo jim budou klást překážky, ať zastávají jakoukoli hodnost, musí bezvýhradně potrestat vyobcováním z církve, zákazem účastnit se bohoslužeb, neudělováním svátostí a jinými ještě hroznějšími tresty a v případě potřeby vzít ku pomoci světské úřady. Nikdo nesmí toto naše poselství porušit nebo opovážlivě jednat proti němu. Kdyby se toho snad někdo opovážil, nechť si uvědomí, že tím vzbudí hněv všemohoucího Boha a apoštolů Petra a Pavla.“⁴⁰

³⁹ GRIGULEVIČ, I. R. *Dějiny inkvizice*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 149-150.

⁴⁰ J. SPRENGER, H. INSTITORIS. *Molot ved'm*. Moskva 1932, s. 46-47. Cit. Dle: GRIGULEVIČ, I. R. *Dějiny inkvizice*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 148-149.

Nešlo o dogmatické rozhodnutí, ale o udělení soudních pravomocí inkvizitorům a o shrnutí již dříve vydaných papežských dokumentů o potírání herezí. Toto rozlišení občas nemělo na praxi vliv.

2.2 Kladivo na čarodějnice

Dlouhodobý význam pro upevnění a rozšíření pověry o čarodějnicích v Evropě měla kniha *Kladivo na čarodějnice* (*Hexenhammer. Malleus Maleficium*), kterou ve starší literatuře známe. V Německu byla vydaná roku 1486 nejméně šestnáctkrát, ve Francii jedenáctkrát, v Itálii dvakrát. Více než polovina vydání je z doby po sto letech po jejím vzniku, kdy pronásledování čarodějnic dosáhlo svého vrcholu. Tehdy vyšla i v Anglii, kde do roku 1669 dosáhla šesti vydání. *Kladivo na čarodějnice* sloužilo nejen katolickým pronásledovatelům čarodějnic, ale i protestantům, v tomto směru neméně horlivým.

Autory tohoto díla byli dva inkvizitoři, Jindřich Institoris a Jakub Sprenger. První z nich, Institoris, byl členem dominikánského řádu, narozený v roce 1430 ve Schlettstadtu v Alsasku. V roce 1474 byl poslán do Lužice jako kazatel křížového tažení proti českému králi Jiřímu z Poděbrad. Roku 1479 byl ustanoven papežem Sixtem IV. Inkvizitorem pro Horní Německo. Díky svému nelítostnému fanatismu se věnoval pronásledování čarodějnic. V roce 1501 vydal latinskou knížku proti kacířským sektám. Jakub Sprenger se narodil kolem roku 1436 v Rheinfeldenu v západním Německu. Působil jako profesor a roku 1481 byl ustanoven pro Mohuč, Kolín a Trevír inkvizitorem.

Obečná spravedlnost požaduje, že čarodějnice by neměla být odsouzena k smrti, pokud není usvědčena svým vlastním doznáním.“⁴¹

⁴¹ LENKOVÁ, J. *Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacířství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené. Malleus maleficarum*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. s. 507.

Kniha se skládá ze tří dílů. První dva díly představují souborné shrnutí všech oficiálních názorů na údajně zločinný charakter čarodějnictví a autoři zde seznamují své čtenáře se všemi možnými druhy čarodějnictví.⁴²

První díl se věnuje tomu, kdo všechno se podílí na čarování (d'ábel, čarodějnice atd.). Druhý díl se zabývá různými druhy a projevy čarování, tělesným obcováním s d'áblem, schopností se proměňovat ve zvířata atd. Třetí díl je prakticky podrobným návodem k přípravě, zahájení a k vedení inkvizičního procesu s osobami podezřelými z čarodějnictví. Členové inkvizičních tribunálů zde byli instruováni k postupu vůči osobám podezřelým z čarodějnictví. Odůvodněnost obvinění měla být pomocí tortury celkem snadno a rychle prokázána. V knize jsou vysvětlení, které se snaží ospravedlnit tvrdý a bezohledný postup proti obžalovaným, kteří měli jen malou naději na vyvážnutí.⁴³

„Avšak jestliže ji žádné hrozby a takové sliby nepřivedou k tomu, aby přiznala pravdu, potom pacholci musí vykonat rozsudek a musí být vyslýchána, ne nějakým novým nebo vybraným způsobem, ale způsobem obvyklým, lehce nebo těžce, jak to povaha jejího zločinu vyžaduje. A jestliže je tázána na několik věcí, nechť je často a opakovaně vystavována mučení, přičemž se začne s tím nejjemnějším z nich, neboť soudce by neměl příliš spěchat s přistoupením k těžšímu druhu. Pokud poté, co byla odpovídajícím způsobem mučena, odmítá přiznat pravdu, měl před ní nechat přinést další nástroje a říct jí, že je použije, pokud se nepřizná.“.....„Může soudce nebo kněz použít takovýto následující způsob, aby byla zapřísaháním přinucena ronit pravé slzy, jestliže je nevinná anebo aby se zbavila slz falešných. Nechť položí ruku na hlavu obžalované a řekne: Zapřísahám tě hořkými slzami prolitými na kříži naším Spasitelem Pánem Ježíšem Kristem pro spásu světa a hořícími slzami, které ve večerní hodině nad jeho zraněními prolila, nejslavnější Panna Marie, jeho matka, a všemi slzami, které byly prolity na tomto světě svatými a těmi, které vyvolil Bůh, z jejichž očí nyní vytřel všechny slzy, a jestliže je nevinná, roň nyní slzy, avšak jestliže jsi vinná, žádným způsobem tak neučiníš. Ve jménu Otce a Syna a Ducha svatého amen.“⁴⁴

⁴² Je zajímavé, že se kniha věnuje pouze čarodějnicím, a nikoliv již jejím mužským protějškům.

⁴³ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 36-37.

⁴⁴ LENKOVÁ, J. *Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacířství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené. Malleus maleficarum*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. s. 515-517.

Teorie o čarodějnicích, která byla podrobně rozepsána v *Kladivu na čarodějnice*, nebyla ale nová a její autoři se opírali o řadu předkřesťanských autorů. Tato kniha nedosáhla v římské církvi formálně zákona a zůstala pouze náhradním právním pramenem. Mnozí členové soudních tribunálů, kteří se zabývali projednáváním čarodějnických zločinů, hledali na stránkách knihy poučení i návod, jak při soudních procesech s osobami obviněnými z čarodějnictví nejlépe zacházet.⁴⁵

Vydání *Kladiva na čarodějnice* a *čarodějnické buly* bylo důsledkem předpokladů vytvořených v období scholastiky a nově založené papežské inkvizice. Ty pak směřují k pronásledování čarodějnic ještě více.⁴⁶

Myšlenky *čarodějnické buly* Inocence VIII. A *Kladiva na čarodějnice* potom pronikaly dále do světa a byly široce uplatňovány v církevní i světské praxi.

Tato literatura působila negativně nejen na nositele procesů – soudce a jejich přísedící, ale i na další vzdělance té doby, nejvíce však na panovníky a ostatní církevní vrchnosti. Kombinací nesmyslných obvinění, psychologického a fyzického nátlaku, zejména mučení, se mělo získat nejen vynuceného přiznání obviněného, ale i svědectví proti dalším lidem. To všechno mělo za následek, že se z jednoho případu údajného čarodějníka nebo čarodějnice stal řetěz masového pronásledování a ničení lidí, často označované jako duchovní mor. S morem měla čarodějnická pověra společné i to, že napadala zcela nevypočitatelně nejen města a kraje, ale i celé země.⁴⁷

Právě dostupnost *Kladiva na čarodějnice* způsobila historickému bádání velké škody. Dlouho se totiž mělo za to, že zrovna tato příručka podává přesný obraz o tom, jak inkvizice čarodějnice vyšetřovala. Ve skutečnosti inkvizice zákonné procedury doporučované Institorisem ihned odmítla a dotyčného inkvizitora samotného cenzurovala už několik let po vydání *Kladiva na čarodějnice*. Tuto knihu později používaly světské soudy a nikoli inkvizice. *Kladivo na čarodějnice* se rozšířilo především díky knihtisku a i přes své odsouzení vzbudilo nepochybně zájem.⁴⁸

⁴⁵ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 39.

⁴⁶ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 40.

⁴⁷ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 7-8.

⁴⁸ MRÁČEK, P. K. *Upalování čarodějnic a inkvizice*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 32.

Papež sv. Pius V. (1566 – 1572), který v církevním státě zakázal čarodějnické procesy, nařídil tuto knihu dát na index zakázaných knih. Římská inkvizice, která podléhala přímo papeži, se snažila bránit čarodějnickým procesům všude, kde jen to bylo možné. O tomto existuje ve vatikánském archivu spousta dokumentů. Velmi často to bylo neúspěšné, protože nejen protestantští, ale i katoličtí vládci Evropy papeže ignorovali.⁴⁹

Současné vydání knihy *Kladivo na čarodějnice* je autentickým překladem JUDr. Jitky Lenkové bez žádného moderního převyprávění nebo komentářů zasahujících přímo do textu. Dílo má pouze Předmluvu a je doplněno krátkými statěmi: O Kladivu, Autoři Kladiva, Právo Kladiva, Církev a inkvizice v době Kladiva, Bible v Kladivu, Knihy z Kladiva, Některé osobnosti a postavy Kladiva. I když se autorka v těchto statích snaží o objektivitu, jsou velmi krátké na to, aby čtenáři více přiblížily dobu čarodějnických procesů a procesy samotné. Nezasvěcený čtenář si proto bude muset získávat další individuální informace o tomto tématu. Tato kniha je velmi složitý teologický spis, který vyžaduje po čtenáři značné historické a hlavně teologické znalosti.

Mnohé teologické diskuse se mohou jevit běžnému čtenáři jako nudné. Proto je tato kniha určena spíše užšímu okruhu čtenářů (historikům a historikům amatérům aj.), které tato problematika zajímá.⁵⁰

2.3 Konstituce a metodika pro inkvizitory

Od 16. Století začaly procesy s čarodějnicemi pronikat do právních a procesních norem a do zákoníků vydávaných světskou mocí.

Prvním takovým říšským zákoníkem byla i pro české země tzv. *Carolina* nebo-li *Constitutio Criminalis Carolina*, hrdelní soudní řád císaře Karla V. z 25. Července 1532. Obsahovala nejen předpisy trestně procesní, ale byla i trestním zákoníkem. Umožňovala soudcům, aby podle své úvahy tresty zmírňovaly. Platnost měla až do

⁴⁹ Malý, R. *Pravda a lež o čarodějnických procesech* [online]. 2008, březen [cit dne 2. 4. 2008]. Dostupné z <http://jhspecial.webpark.cz/carodejnice.htm>.

⁵⁰ SVITÁK M. *Zapomeňte na filmy a romány. Toto je historie*. JHS [online]. 2001, duben [cit. dne 25. 3. 2008] Dostupné z <http://jhspecial.webpark.cz/>.

18. století, ale vedle ní platily i jiná městská a zemská práva. Čeští stavové ji neuznali, a proto měla u nás pouze dodatečnou platnost.

Přímo čarodějnictvím se zabýval článek 109: „*jestliže někdo způsobí čarodějnictvím lidem škodu nebo újmu, má být potrestán trestem smrti upálením. Když se však zabývá čarodějnictvím a nikomu tím nezpůsobí škodu, má být podle uvážení soudců potrestán mírněji.*“⁵¹ Inkviziční soudy se ale tímto článkem nevázaly a každé přiznání k čarodějnictví trestaly obvykle upálením.

V českých zemích se objevil konkrétní zákon proti čarodějnicím především v tzv. *Koldínových městských právech* z roku 1570. Zákoník obsahoval soudní řád, právo občanské a trestní. Zdůrazňoval především konkrétní škody, které mají čarodějnice lidem způsobit (např. pomocí kouzel zabíjet lidi a dobytek atd.), a až tehdy považoval čarodějnictví za zločin. Na Moravě kodifikaci městských práv českých neuznávali, a pokud šlo o čarodějnictví, tak se řídili do roku 1697 *Carolinou*, až posléze zde nabyla platnosti *Koldínova městská práva*.⁵² Je možné, že i proto se v českém vnitrozemí čarodějnictví tak nerozšířilo, oproti Moravě a Slezsku.⁵³

Zemský hrdelní řád císaře Ferdinanda III. *Lex Ferdinandea* pro Dolní Rakousy z roku 1656 byl v praxi používán i v našich zemích, především u pražského apelačního soudu. Čarodějnictví je v něm zařazeno mezi nejtěžší zločiny. Např. paragraf druhý mluví o způsobu zatčení. Říká se v něm, že „*když vyšetřováním vyjde najevo, že čin, škoda nebo jiné okolnosti, z nichž je dotyčná osoba nařčena, jsou pravdivé, může soudce takovou podezřelou osobu dát zatknout a uvěznit. Musí však přitom dbát toho, že je nutno současně se zatčením provést prohlídku šatů, bytu a domu, zda zatčený nemá čarodějné věci, masti, zbraně, lidské kosti, hostie, čarodějné knížky a podobně. Dále má nechat obviněnou osobu prohlédnout katem, zda nemá na tajných místech skryté věci či jiná pravá d'ábelská znamení.*“⁵⁴

⁵¹ KOČÍ, J. *Čarodějnické procesy*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 34.

⁵² Tamtéž, s. 34-36.

⁵³ Častější byly čarodějnické procesy v německém pohraničí, např. na Chomutovsku a v některých městech Podkrušnohoří, dále na Novojičínsku a Fulnecku, ve Šternberku, na Bruntálsku a Krnovsku. Tedy na místech, která byla blízko německým zemím, kde byly rozšířené procesy s čarodějnicemi. SPURNÝ, F: *Čarodějnické procesy 16. a 17. století a jejich právní aspekty*. In *Hrdelní soudnictví českých zemí 16. -18. století*. Pardubice, 1995. s. 136.

⁵⁴ Tamtéž, s. 134-135.

Soudce tedy nepátral po možnostech čarodějnictví, ale držel se jen zákoníků a spekulativních výkladů.

Ustanovení o trestání čarodějnic přinesl i nový řád útrpného a hrdelního práva schválený roku 1707 císařem Josefem I. Tzv. *Josefina*. Teoretické schéma o čarodějnictví zůstalo v podstatě zachováno, ale v některých případech se ukládaly mírnější tresty.⁵⁵

Při slezských a severomoravských procesech byly použity již zmíněné právní normy *Carolina* a hrdelní řád Ferdinanda III.⁵⁶

Metodika pro inkvizitory

Jedním z teoretiků, který podněcoval k pronásledování čarodějnic byl jezuita Martin Antonio Delrio (1551 – 1608). Jeho nejznámějším dílem byla kniha *Vyšetřování o magii* (*Disquisitiones magicae*) vydaná roku 1599. Tato kniha se stala po *Kladivu na čarodějnice* nejpoužívanější příručkou pro inkvizitory v zemích západní a střední Evropy. Ve své knize shrnul a sjednotil nesmyslná tvrzení svých předchůdců o čarodějnicích. Byl zastáncem tvrdého postupu proti čarodějnicím. Např. o soudcích, kteří by váhali odsoudit k smrti čarodějnici jen proto, že snad projevila lítost nad svým zločinem, prohlásil, že by se dopustili smrtelného hříchu. Za základ veškerého čarodějnictví považuje smlouvu s ďáblem. Podle Delria se popírání ďábelské podstaty čarodějnictví rovná kacířství, a proto se za jakékoliv čarování ukládá trest smrti. Touto knihou se při procesech s čarodějnicemi řídil i inkvizitor Boblig.

Dalším byl jezuita Adam Tanner (1572 – 1632). Odlišoval se od Delria tím, že pochyboval o reálnosti čarodějnických sabatů, které byl v některých případech ochoten připisovat spíše snům. Kromě toho byl mírnější i v tom, že soudcům radil, aby používali tortury opatrně a rozvážně. Jeho čtyřsvazkové dílo *Theologia scholastica* vydaná v letech 1626 – 1627 podává svědectví o tom, že Tanner byl ovlivněn stále dobovými pověrami.⁵⁷ Inkvizitorskou příručkou v boji s čarodějnicemi byl také traktát Jeana Bodina (1530 – 1596) *De Magorum Deamonomania* (1581), kde se doporučovalo upálit

⁵⁵ KOČÍ, J. *Čarodějnické procesy*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 34-38.

⁵⁶ SPURNÝ, F: *Čarodějnické procesy 16. a 17. století a jejich právní aspekty*. In *Hrdelní soudnictví českých zemí 16. -18. století*. Pardubice, 1995. s. 137.

⁵⁷ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 60-61.

děti, které zplodily ženy s ďáblem. Jako soudce řídil řadu procesů s čarodějnicemi a postavil se za pronásledování a trestání čarodějnic.

Roku 1623 byla vydána konstituce *Omnipotentis Dei* papeže Řehoře XV. (1621 – 1623), která vyzývala k vyhubení čarodějnic stejně jako bula Inocence VIII.⁵⁸

Tohle je pouze stručný přehled známých příruček pro inkvizitory. Samozřejmě jich bylo vydáno více, ale nebyly tak rozšířené a populární. Např. nepříliš významný spis *Shrnutí zločinů neboli šest knih o magii (Epitome delictorum sive libri sex de magia)* od málo známého španělského advokáta Francisca de Torreblancy y Villapando, kterým se řídil při procesech i inkvizitor Boblig.⁵⁹

⁵⁸ GRIGULEVIČ, I. R. *Dějiny inkvizice*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 145, 149.

⁵⁹ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 248.

3. Čarodějnické procesy na území Koruny české

3.1 Náboženské poměry a politické poměry 16. a 17. století

Na sklonku 15. století působily v Čechách a na Moravě dvě katolické církve oficiálně povolené zemskými orgány: utrakvistická (česky kališnická) a římská (pejorativně papeženecká), přesněji římsko-katolická. Na Moravě si udržela římskokatolická církev celistvou instituci řízenou olomouckým biskupstvím. Zatímco kališnické duchovenstvo bylo řízeno pouze tzv. Českou konzistoří v Praze, která však neměla plný administrativní dohled nad duchovními, tak jak bylo zakotveno v církevním právu, protože v čele této konzistoře nestál žádný biskup, ale pouze administrátor. K diferenciaci náboženských poměrů v českých zemích docházelo od 20. let 16. století v souvislosti s nástupem luteránské reformace, která se chovala odmítavě jak k papeženecké tak k utrakvistické církvi. Utrakvisté, kteří trvali na fyzickém oddělení těla (hostie) a krve (vína) Ježíše Krista v eucharistii, byli totiž Martinem Lutherem a jeho teology zpočátku považováni za větší „modláře“ než samotní papeženci. Dále se náboženské poměry měnily spolu s vývojem politické scény po porážce stavovského odboje roku 1547 a i s pronikáním Kalvínových myšlenek do střední Evropy. Luteráni získali časem převahu mezi německy mluvícím obyvatelstvem, včetně feudálů, především v pohraničních oblastech zemí Koruny české.

Stoupenci katolicismu věrnému české konzistoři (tzv. staroutrakvisté) a římskému katolictví se na některém území Koruny české ocitli v menšině. Navíc se v 50. letech 16. století zcela změnila politika luteránů vůči utrakvistům, které luterská tzv. nová konfese (protestanti) začala vnímat jako možné spojence proti papežencům. Přispělo k tomu také to, že většina utrakvistické české šlechty hovořila německy. Proto jim bylo ze strany luteránů umožňováno moderní a často kvalitní vzdělání na progresivních německých luteránských universitách (Lipsko apod.). Odtud se pak děti utrakvistů vracely do Čech ovlivněny protestantstvím, a protože se navenek nemohly přihlásit k luterské víře, začali se oddělovat od víry svých utrakvistických rodičů termínem novoutrakvisté – což prakticky znamenalo, že jsou věřícími, kteří chtějí praktikovat luterskou konfesi. Tato nová česká, ale německy hovořící šlechta, se poté stala základem protihabsburského odboje, který vyvrcholil bitvou na Bílé hoře a potrestáním

velezrady. V roce 1621 bylo popraveno 27 českých pánů, z nichž však sotva sedm již umělo česky.

Přesto ale uvnitř jednotlivých církví v 16. století a na počátku 17. století probíhaly názorové střety. Hlavní napětí vznikalo mezi nekatolíky a katolíky, kteří byli podporováni politikou rakouských Habsburků, španělskou diplomacií a katolickou reformací z tridentského koncilu⁶⁰ (1545-1563).⁶¹

České země po Bílé hoře (1620) se dočkaly dvojí zásadní změny. Postupně byl z vysokého politického dění odsunut stavovský stav a základní váha moci zůstala na panovníkovi. Spolu s rekatolizací začal pronikat nový barokní styl. České země se staly pevnou součástí habsburské monarchie (1526 – 1918).⁶²

Tricetiletá válka⁶³ přinášela rakouské straně úspěchy a neúspěchy a neposkytovala tedy možnost plného soustředění se na vnitřní problémy a soustavné prosazování habsburské politiky centralismu ve všech oblastech života českých zemí. České země ztratily část svého území, Horní a Dolní Lužici. Až po uzavření vestfálského míru (1648) se vnitřní situace země ustálila a umožnila prosazení habsburských politických zájmů.⁶⁴

Absolutistické pozice habsburských panovníků byly budovány postupně, hlavně prostřednictvím státní správy a poměrně výkonné byrokracie. Centrální řízení států z Vídně mělo setřít individuální rozdíly jednotlivých zemí.

Proměna také proběhla ve sféře náboženské. V českých zemích bylo povoleno pouze vyznání katolické. Proto podle dohody vestfálského míru (*cuius regio, eius religio* – koho země, toho náboženství) se museli nekatolíci buď podříditi, nebo emigrovat (např. Jan Amos Komenský, Pavel Stránský, Pavel Skála ze Zhoře aj.). Stejný osud pak stíhal katolíky na jiných místech v Evropě, které ovládala protestantská šlechta. Katolíci se buď stávali z povinnosti protestanty, nebo emigrovali na území

⁶⁰ Cíle tridentského koncilu byly dva. Reagovat na vznik protestantství a definovat nauku katolické církve v diskutovaných otázkách a připravit reformu církevní disciplíny a správy.
http://cs.wikipedia.org/wiki/Tridentský_koncil [cit. dne 20. 3. 2008]

⁶¹ KOL. AUTORŮ. *Dějiny země koruny české I.* 1. vyd. Praha: Paseka, 1992. s. 240-243.

⁶² Tamtéž, s. 257.

⁶³ Kde proti sobě stálo Rakousko a Španělsko a na druhé straně v prvním období bojů Nizozemí a Dánsko (1623-1630) a ve druhém období bojů Švédsko a Francie (1638-1648). KOL. AUTORŮ. *Panorama české literatury*. 1. opr. a dopl. vyd. Olomouc: Rubico, 1994. s. 75.

⁶⁴ Tamtéž, s. 75.

katolické šlechty a panovníka. Na Moravě probíhala rekatolizace pomaleji a mírněji. Už před Bílou horou zde bylo více katolíků než v Čechách nebo ve Slezsku.

V důsledku emigrace, především válečných útrap třicetileté války, špatné výživy a lokálních hladomorů, nastal výrazný populační úbytek obyvatelstva v zemích Koruny české. Celkové ztráty se odhadují na jednu třetinu všeho obyvatelstva. Válka měla za následek úpadek obyvatelstva v oblasti ekonomické i morální. Bez mravních škod se neobešel ani náhlý náboženský obrat. Uvolnily se vztahy mezi vrchností a poddanými, kteří vypovídali poslušnost.⁶⁵

Třicetiletá válka s rozvrácenou morálkou, zvýšenou pověřčivostí a nevzdělaností byla prostředím, ve kterém mohla vzniknout nesmyslná čarodějnická pověra o osobách údajně spolčených s ďáblem, kterému upsaly svou duši, a se kterým se scházely na čarodějnických orgiích. S jeho pomocí přivolávaly na celé obce a kraje neštěstí v podobě živelných pohrom a epidemií, v podobě nemocí a smrti. V případě slezských a severomoravských procesů to bylo na Petrových kamenech v Jeseníkách.⁶⁶

Obrázek č. 2: Pohled na Petrovy kameny⁶⁷

⁶⁵ KOL. AUTORŮ. *Dějiny zemí koruny české I*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992. s. 274, 276, 286.

⁶⁶ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 8.

⁶⁷ http://atlas-cs.logis.cz/objekty/PQ/petrovy_kameny.htm [cit. dne 6. 5. 2008]

4. Čarodějnické procesy na severní Moravě

Pověra, lidská zloba a blízkost slezského území, kde probíhaly čarodějnické procesy masově (v řádu stovek obětí), stála u vzniku jesenických a losinských procesů.⁶⁸ Skutečným duchovním morem byly inkviziční procesy s čarodějnicemi, které byly v letech 1622 – 1684 inscenovány na Jesenicku, tehdejším Frývaldovsku. Spolu s losinskými a šumperskými procesy se zapsaly do dějin našich zemí.⁶⁹

Jesenicko

Čarodějnické inkviziční procesy probíhaly na dnešním Jesenicku, které bylo v té době součástí nisko-otmuchovského knížectví.

Proč zrovna na tomto území se rozmohlo hromadné pronásledování?

Jedním z důvodů může být násilná rekatolizace celého území knížectví. Dále tu byl silný vliv sousedních německých oblastí, kde pronásledování čarodějnic dosáhlo nebývalých rozměrů. V Německu v 17. století padlo za oběť těmto procesům na statisíce lidí. Např. ve 20. letech 17. století v biskupství bamberském a würzburgském byly vyhubeny celé rodiny i s dětmi a na hranicích zahynuli kněží, studenti teologie, představitelé úřední správy a mnozí jiní. Čarodějnice podle církve i světských institucí stály za neuvěřitelným množstvím katastrof a tragédií (např. byly zodpovědné za bouře, záplavy, sucha atd.)⁷⁰

Pověra rozšířená na slezském území byla taková, že zde létají vzduchem celá hejna čarodějnic, mezi nimiž nechybějí vedle žen ani muži a děti.⁷¹

Katoličtí uprchlíci z dosud protestantských území přicházeli do jesenického kraje ještě za života vratislavského biskupa a světského knížete Karla I.. Teprve za vlády jeho synovce, dvanáctiletého prince Karla Ferdinanda, vzrostl počet dalších osob, kteří se usadili na tomto území natrvalo. Princ se stal knížetem v Nise, ale i vratislavským biskupem. Nezletilý princ přenechal vládu biskupovi Baltazaru Lieschovi z Hornavy

⁶⁸ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 8.

⁶⁹ BRACHTL, Z., SPURNÝ, F.: *Čarodějnické procesy na Jesenicku*. Vlastivědné zajímavosti č. 223. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1987. 1. sv.

⁷⁰ Viz vysvětlení pojmu čarodějnice v kapitole 1.1.

⁷¹ KOČÍ, J. *Čarodějnické procesy*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 135, 84.

a dvěma zemským hejtmanům Jáchymu Bessovi a hraběti Jiřímu z Hodic. Všichni tři byli horliví jezuité, kteří katolické uprchlíky z Německa vydatně podporovali v jejich trvalém usídlení na tomto území. Noví obyvatelé měli ze svého dřívějšího domova už značné zkušenosti s čarodějnickými procesy, a proto snadno získávali vyhlédnutý majetek. Ještě za života biskupa Karla I. začínají planout hranice v Jeseníku, Nise a ve Zlatých horách.⁷²

Teprve po vypuknutí třicetileté války se rozhořely hranice ve velkém počtu a zdá se, že prvenství patří Jeseníku. První proces je znám z roku 1622 v době velkého dobytčího moru. Lidé věřili, že vinu na smrti dobytka nesou nějaké nadlidské síly. Podle zachované zprávy soudních aktů bylo vyšetřeno v této první fázi 35 osob.

Druhá fáze těchto procesů byla r. 1636 a postihla především Nisu a Zlaté Hory a trvala do r. 1648. Za iniciátora těchto procesů je považován biskupský komorní prokurátor Dr. Martin Lorenz v Nise. Za ním stála knížecí vláda, která mu dala příkaz, aby pokračoval v procesech bez ohledu na osoby. V roce 1639 vydala dokonce nařízení k postavení spalovací pece v Nise. Kolik lidí bylo usmrceno v této druhé fázi procesů, není známo. Podle neúplných účtů zemské vlády v Nise jich bylo 26, ale to je zlomek skutečného čísla, protože ve Zlatých Horách byly najednou popravovány i 4 osoby.⁷³

Nejhorší období čarodějnických procesů v tomto knížectví začalo r. 1651. Procesy zasáhly především Jeseník, Zlaté Hory, Nisu a Hlucholazy. V krátké době bylo vyneseno 11 hromadných rozsudků, kterými bylo odsouzeno k trestu upálení 54 osob, většinou zámožných žen. Bez ohledu na biskupův výslovný příkaz zastavit soudy proti čarodějnicím, pokračovalo dále upalování nevinných lidí.

V tomto období se také poprvé objevuje jméno pozdějšího losinského a šumperského inkvizitora Jindřicha Františka Bobliga z Edelstadtu (dnešní Zlaté Hory). Byl zde sice jen přísedícím a tedy nevýznamným členem soudního tribunálu, ale měl vynikajícího učitele, úřadujícího inkvizitora Ferdinanda Zachera z Nisy. Rokem 1652 řada čarodějnických procesů končí, ale ne na dlouho. Odchází také Boblig, jelikož zde už neměl žádné příjmy. Odešel proto do Olomouce, kde pracoval jako advokát.

⁷² ZEMAN V.: *Jesenické procesy s čarodějnicemi*. Vlastivědné zajímavosti. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1972, č. 75.

⁷³ ZUBER, R. *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1966. s. 144.

Až v roce 1678 se dostal znovu k povolání inkvizitora a působil 17 let ve Velkých Losinách a v Šumperku.⁷⁴

Poslední známé jesenické rozsudky jsou z let 1683 – 1684. Je pravděpodobné, že v té době byly procesy i v jiných místech slezských knížectvích než jen v nisko-otmuchovském knížectví. Nejspíše poslední známý slezský proces se odehrál roku 1740 ve Stínavě nad Odrou. Ještě roku 1775 se snažili obyvatelé z okolí Nisy rozpoutat nové pronásledování žen obviněných z čarodějnictví, ale tento pokus byl později odhalen jako udavačství.⁷⁵

Hrůzným rysem těchto procesů bylo to, že při nich byly odsuzovány k smrti i malé děti. Podle rozsudků nad těmito dětmi jsou vidět nesmyslná obvinění, která byla uváděna u dospělých čarodějnic. Například se uvádí, že nemluvňata se sama doznala k čarodějnictví. Proč tyto nevinné děti byly odsouzeny k upálení? Vysvětlení můžeme hledat v nesmyslné pověře autorů *Kladiva na čarodějnice*, kteří věřili v možnost zplození dítěte s ďáblem⁷⁶, a proto čarodějnické matky křtily svá novorozenata ve jménu ďábla nebo mu své děti zasvěcovaly.

„Může se však říct, že ďáblové se účastní tohoto plození ne jako základní, ale jako druhotná a umělá příčina, neboť se usilovně podílí na průběhu obvyklé soulože a početí tak, že získávají lidské semeno a sami jej potom přenášejí.“⁷⁷

Přiznání mučených žen vynášelo ortel i nad těmito nevinátky. Kočí uvádí, že bylo popraveno 23 dětí ve věku od 1 do 12 let v rozhraní roku 1651 – 1652.⁷⁸ Jesenicko bylo jen jedna část nízkého knížectví, na jeho ostatním území také vzplály hranice. Počty obětí, i když jsou neúplné, protože v minulém století byla velká část rozsudků na příkaz ničena, jsou velké. V Jeseníku skončilo na hranici celkem 165 osob, ve Zlatých Horách

⁷⁴ ZEMAN V.: *Jesenické procesy s čarodějnicemi*. Vlastivědné zajímavosti č. 75. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1972, 1. sv.

⁷⁵ BRACHTL, Z., SPURNÝ, F.: *Čarodějnické procesy na Jesenicku*. Vlastivědné zajímavosti č. 223. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1987, 1. sv.

⁷⁶ Podle *Kladiva na čarodějnice* pocházela moc čarodějnice ze soulože s mužským démonem, jímž byl incubus; čaroděje s ženským démonem, jímž byla succubus.

⁷⁷ LENKOVÁ, J. *Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacířství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené*. *Malleus maleficarum*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. s. 61.

⁷⁸ KOČÍ, J. *Čarodějnické procesy*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 83.

85 osob, v Nise 49 osob a v Hlucholazích 22 osob. Jeseník má prvenství v zavedení čarodějnických procesů, délce jejich trvání i počtu obětí.⁷⁹

Hromadné procesy s čarodějnicemi znamenaly populační, hospodářské a finanční ztráty pro každé panství.⁸⁰

4.1 Losinský a šumperský hon na čarodějnice v letech 1678 – 1696

Čarodějnické procesy se v 80. letech 17. století rozšířily na panství Velké Losiny a později na město Šumperk. Tyto panství patřily od konce 15. století rodu Žerotínů.⁸¹

Podle autorů (zejm. Spurný, Medek, Kočí aj.) zabývajících se touto tematikou byl průběh čarodějnických procesů následující.

Na Květnou neděli v roce 1678 se vernířovská žebračka Marina Schuchová pokusila odnést ze sobotínského kostela hostii krávé porodní báby Doroty Groerové, aby kráva dojila víc mléka. Zpozoroval to ministrant, který to ihned oznámil a farář Eusebius Leander Schmidt podal udání hejtmanovi Adamu Vinarskému z Křížova. Hejtman tuto záležitost sdělil losinské vrchnosti, kterou tehdy představovala hraběnka Angela Sybilla Galle, rozená Žerotínová. Hraběnka byla poručnicí dvou nezletilých dědiců Žerotínů a spravovala jejich panství Velké Losiny, Vízmberek a Třemešek. Na radu hejtmana panství pozvala hraběnka inkvizitora Františka Jindřicha Bobliga z Edelstadtu, který měl bohaté zkušenosti s čarodějnicemi a čarodějnickými procesy ve Slezsku. Ve Velkých Losinách začal Boblig s výslechy. Podal hraběnce prostřednictvím pana správce písemnou zprávu, která pak byla zaslána královské apelaci do Prahy. Královská apelace rozhodla, že tento případ potřebuje řádný inkviziční proces.

⁷⁹ ZEMAN V.: *Jesenické procesy s čarodějnicemi*. Vlastivědné zajímavosti č. 75. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1972, 1. sv.

⁸⁰ KOČÍ, J. *Čarodějnické procesy*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 85.

⁸¹ Žerotínové byly jedním z nejvýznamnějších českých (resp. moravských) šlechtických rodů, původně vladýcký, známý od 2. poloviny 14. století. V průběhu času se rod větvil a jeho členové získali na vážnosti a významu. Mezi moravskou šlechtou začínali hrát významnější úlohu v životě království. V době pobělohorské, kdy došlo k rozsáhlé konfiskaci Žerotínských majetků, zůstala na Moravě jen jedna odnož rodu. Posledním mužským členem rodu byl Ladislav ze Zierotina (1912 - 1985). <http://cs.wikipedia.org/wiki/Žerotínové> [cit. dne 10. 3. 2008]

Ve Velkých Losinách byl proto ustanoven inkviziční soud, kde vedle hejtmána Vinarského a Bobliga zasedli i někteří vrchnostenští úředníci. Nejbližším pomocníkem inkvizitora byl kat, losinský popravčí mistr Jakub Hay, obecně zvaný mistr Jokl.

Hraběnka z Galle se původně bránila proti mučení odsouzené, a tak Boblig v případě Schuchové sáhl k rafinovanému psychickému nátlaku. Podařilo se mu zjistit jména dalších čarodějnic, a poté přesvědčit hraběnkou o nezbytnosti útrpného výslechu. Od té doby užíval Boblig bez omezení tortury. Mučené ženy se pak přiznávaly k nejrůznějším obviněním, především ke zneužívání posvěcených hostií, hanobení Krista, rouhání, přivolávání bouřky, působení škod na dobytku, účasti na sabatech čarodějnic apod. V roce 1679 byly upáleny první čtyři oběti z Vernířovic, ale v té době již měl Boblig ve svých spárech další. Nešlo již o žebračku nebo porodní bábu, ale o bohaté selky (manželku sklepmistra, správcovou ze žerotínského zámku Třemešek u Šumperka a další).⁸²

Zprávy z Velkých Losin se samozřejmě roznesly i do okolí. Losinský farář Tomáš König podával veškeré informace o dění v Losinách šumperskému děkanu Lautnerovi. Děkana tyto informace nenechávaly klidným, zvláště když mezi prvními oběťmi byla i farská hospodyně zesnulého Königova předchůdce Jiřího Leopolda, Barbora Kühnelová.⁸³

Šumperk

Šumperk se rozkládá v údolí řeky Desné, chráněné od severu masívem jesenických hřebenů.

Šumperk byl založen ve 13. stol. jako správní centrum oblasti, kde se těžily drahé kovy. Postupně se jeho ekonomická síla začala opírat o řemesla, zejména textilní výrobu. Město bylo královským majetkem, často však zastavovaným nejpřednějším šlechtickým rodům. V 16. století se načas stal sídlem Žerotínů. V 17. stol. upadlo do lichtenštejnského poddanství. Zažilo hrůzy třicetileté války a v roce 1669 zcela

⁸² KOČÍ, J. *Čarodějnické procesy*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 97-98.

⁸³ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 12.

vyhořelo. Deset let poté bylo poznamenáno čarodějnickými procesy, jimž padlo za obět 25 lidí.⁸⁴

Je zajímavé, že v roce 1666 byly dvě šumperské ženy obviněny z čarodějných kouzel a zařikávání při hledání pokladů. Zásluhou knížecího rychtáře Kašpara Huttera, pozdějšího Bobligova odpůrce, byly osvobozeny.

Město Šumperk v té době vzkvétalo a pro Bobliga to byl hlavní důvod, který ho přiměl přenést sem své působení. Podařilo se mu to již koncem roku 1679.⁸⁵

Obžalovaní v Losínách byli dotazováni na bohaté šumperské občany. Zda je také neviděli na čarodějnických shromážděních na Petrových kamenech.⁸⁶ Ze strachu z tortury si vzpomněli, že se zde opravdu setkali s někdejším purkmistrem a bohatým šumperským měšťanem Kašparem Sattlerem, jeho ženou Marií a dcerou Alžbětou. Dále tam viděli bohatého šumperského mydláře Jana Přerovského, Marii Peschkovou a jiné. Oběti stále častěji uváděli nová jména, jak jim je při výslechu podsouval inkvizitor Boblig. Tak se v protokolech objevuje nejdříve jméno hospodyně na šumperské faře Zuzany Voglickové. Poté i jméno šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera, rýmařovského faráře Jana Františka Pabsta a rapotínského kněze Matouše Sartoria.⁸⁷

Farář Pabst si na to stěžoval u biskupa a jednomu z členů losinského tribunálu adresoval dopis, v němž ostře odmítl nařčení. Zároveň uvedl, že je připraven svou nevinu veřejně prokázat. Farář si byl nebezpečí plně vědom, neboť jeho vlastní matka byla za Bobligovy asistence upálena ve Frývaldově jako čarodějnice. Biskup nicméně Pabsta pokáral za neslušný způsob, jakým se na tribunál obořil. Poradil mu, aby se soudcům nepletl do práce, protože by toho v budoucnu mohl litovat.

O pět let později si Pabst zachránil holý život už jen útekem ze země. Boblig vytáhl do boje proti ostatním duchovním. König, který ve svém odporu vytrval, byl nejprve zbaven své fary a posléze přeložen. Roku 1682 pak předčasně zemřel, což ho pravděpodobně zachránilo před upálením. Boblig již mnohem dříve začal

⁸⁴ <http://www.sumperk.cz/cs/mesto-sumperk/> [cit. dne 18. 3. 2008]

⁸⁵ SPURNÝ, F: *Přehled dějin města do roku 1945*. In *700 let města Šumperka*. Šumperk: Městský národní výbor, 1976, s. 33.

⁸⁶ Petrovy kameny je hora tvořící tři mohutná skaliska. Dominují hřbetu od Pradědu k sedlu na Skřítku. Byly vyhlášeny přírodní rezervací z důvodu výskytu vzácných lišejníků, mechů a endemických keřů a nejsou přístupné veřejnosti. Za čarodějnických procesů v 17. století byly označovány jako dějiště čarodějnických sletů. http://cs.wikipedia.org/wiki/Petrovy_kameny [cit. dne 20. 3. 2008]

⁸⁷ MEDEK, V: „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 10.

shromažďovat usvědčující materiál, s jehož pomocí chtěl Königa přivést na hranici. Smrt pomohla uniknout i staříckému faráři Sartoriovi.⁸⁸

Kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna jako ochranný pán města se z počátku zdráhal zřídit ve městě inkviziční tribunál. Boblig se v tomto případě nemohl opírat o jurisdikci apelačního soudu v Praze. Tak intervenoval u císaře Leopolda I., aby na knížete zapůsobil. Bobligovi se nakonec podařilo knížeti přesvědčit, že mu z toho nevzniknou žádné výdaje. Vše bylo hrazeno z majetku odsouzených, takže kníže dal nakonec souhlas k ustavení inkvizičního tribunálu ve městě. Pod Bobligovým vedením v něm zasedli představitelé města: knížecí rychtář František Ferdinand Gaup, z něhož se stal nejhodlivější Bobligův pomocník, purkmistr Jan Dominik Beck a syndik a městský písař Šebastian Flade.

Již první Bobligova šumperská oběť Marie Sattlerová předesílala, na koho Boblig vedle zámožných šumperských měšťanů a jejich manželek míří: na děkana Lautnera. Lautner byl dobrým přítelem Sattlerovy rodiny.⁸⁹ S bohatým barvířem Sattlerem strávil nejednu hodinu při hraní, a jak se Boblig dozvěděl, byli Lautner a Marie Sattlerová v mládí přátelé.

K zatčení Marie Sattlerové došlo v Sattlerově domě 27. listopadu 1679 čtyřmi radními, z nichž každý dostal za odměnu máz vína. Její manžel Kašpar, kterému bylo vzápětí sepsáno jmění, které činilo úctyhodných 15 000 tolarů, nabídl za manželku kauci, což však bylo zamítnuto. Boblig potřeboval knížeti dokázat, že se nemusí nějakých výloh spojených s procesy obávat. Nepořídil se stížností ani proslulý olomoucký advokát Johann Paul z Gary, kterého Sattler požádal o pomoc.

V osobě Marie Sattlerové měl Boblig šťastnou ruku. Šlo podle jeho pozdějšího hlášení knížeti Lichtenštejnovi o ženu nepříteli statečnou. Vězení, psychické zpracování barvitým líčením mučení, které ji čeká, nebude-li vypovídat, co si inkvizitor přeje slyšet a co jí doslova vkládá do úst, spojené s tzv. představením mučících nástrojů a jejich

⁸⁸ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s.18-19.

⁸⁹ Kašpar Sattler měl dva syny – Johanna Kašpara a Petra Šebastiana a dvě dcery, Marii provdanou za solného písaře v kladském hrabství Johanna Georga Webera z Nisy, a mladší Alžbětu. SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 33.

účinků, ji totálně zlomilo. Ve zprávě stojí doslova, že „*jakmile jí byl změněn oděv, oblečena černá košile na mučení, šla do sebe a přiznala čarodějnické praktiky. Jen při těžkých otázkách jako zapření Boha, paktu s ďáblem, znesvěcení hostie, přiznání modlitby k satanovi, svedení jiných a jmenování kompliců se ďábelský nepřítel obzvlášť namáhal zatvrdit její srdce*“.⁹⁰ Jakmile jí však bylo pohroženo mučením, ihned se přiznala a na tom trvala. Jak dokazuje skutečnost, kníže Lichtenštejn nechtěl Sattlerovou na mučení vydat a Boblig přes apelační soud vymohl až u císaře, že 1. února 1680 bylo mučení povoleno.

Marie Sattlerová byla nucena přiznat, že svedla k čarodějnictví svého muže Kašpara, osmnáctiletou dceru Alžbětu, děkana Lautnera, jeho hospodyně, svou přítelkyni Marii Peschkeovou, manželku bohatého pláteníka Jindřicha Peschkeho a další. Tak se ve vězení ocitl i barvíř Kašpar a dcera Alžběta, které Marie zapřísahala, aby se přiznali a ušetřili se tak mučení. 15. září 1682 byla Marie Sattlerová spolu se Zuzanou Voglickovou odsouzena k smrti a obě byly popraveny v prosinci téhož roku. Navzdory prosbám jejích dvou synů jí byly uštípnuty žhavými kleštěmi tři prsty pravé ruky. Poté byla sřata a mrtvé tělo spáleno na hranici. Stejný osud čekal i Kašpara Sattlera. Avšak ještě před popravou svou a své dcery měl Bobligovi pomoci při usvědčení děkana Lautnera. Sattler s dcerou Alžbětou a s Marií Peschkeovou byli 12. května 1683 odsouzeni. 2. srpna 1683 byl rozsudek znějící na useknutí pravé ruky sekýrou, stětí a upálení vykonán.⁹¹

Dalším šumperským odpůrcem procesů byl bývalý rychtář Kašpar Hutter, který si útekem zachránil život. Boblig se pomstil alespoň na jeho manželce Dorotě, která i při nejtěžším mučení dávala inkvizitorovi otevřeně najevo, co si o něm myslí.

Mezi další oběť patřil bohatý mydlář Jan Přerovský. Když byl roku 1682 zatčen, podařilo se mu prostřednictvím dozorce vězňů Tobiáše Rohnera poslat moták se zprávou o svém zatčení bratrovi, který byl priorem kartuziánského kláštera v Králově Poli (nynější Brno). Ten se snažil svého bratra osvobodit. Když nepomohly intervence u inkvizičního tribunálu ani u knížete Liechtenštejna, obrátil se přímo k císaři Leopoldovi I. do Vídně. Dosáhl pouze toho, že jeho bratr smí být odsouzen pouze

⁹⁰ Tamtéž, s. 14.

⁹¹ Tamtéž s. 13-16, 22.

na základě vlastnoručně podepsaného doznání bez použití mučení. Ale Boblig si dokázal poradit i s touto překážkou. Pod slibem propuštění podstrčil Přerovskému tzv. doznání, které ovšem nebylo pouze doznáním, ale také rozsudkem smrti, který si Přerovský nevědomky podepsal.

Jednou z posledních šumperských obětí se stal pláteník Jindřich Peschek. Byl zatčen roku 1684 a téměř 8 let vězněn a mučen. Ani při nejtěžším mučení se ale nepřiznal. Přesto ani to mu nepomohlo, protože Boblig Peschka prohlásil za zvlášť nebezpečného čarodějníka a zvláštního ďáblova chráněnce. V roce 1692 byl také Peschek upálen na hranici.⁹²

Z protokolů velkolosinských procesů je zřejmé, že Boblig stavěl proces na pouhém přiznání vynuceném mučením. Což tehdejší zemský hrdelní řád císaře Ferdinanda III. vylučoval. Práví se v něm, že „*soud se má přesvědčit, zda znamení a věci se na oněch místech dle výpovědi nalézají, zda škody způsobené očarováním se zakládají na pravdě, dokonce se mluví o tom, že na pouhém přiznání, které se nezakládá na skutečnosti, nelze stavět.*“⁹³

4. 2 Jindřich František Boblig z Edelstadtu

* 1612 - † 1698

Narodil se v přední měšťanské rodině kolem roku 1612 ve Zlatých Horách. Zemřel v Olomouci v lednu 1698 ve věku 87 let.

V mládí studoval práva pravděpodobně ve Vídni, ale nedosáhl doktorátu a byl pouze kandidátem kanonického a světského práva.⁹⁴ V tehdejší době to stačilo pro funkci soudce nebo advokáta. Při svém nástupu na losinský zámek uvedl, že má více jak čtyřicetiletou praxi. Podle toho je zřejmé, že se zapojil do slezských inkvizičních procesů v niském knížectví kolem roku 1638. Právě touha po snadném zbohatnutí

⁹² SPURNÝ, F: *Přehled dějin města do roku 1945*. In *700 let města Šumperka*. Šumperk: Městský národní výbor, 1976, s. 34-36.

⁹³ SPURNÝ, F: *Čarodějnické procesy 16. a 17. století a jejich právní aspekty*. In *Hrdelní soudnictví českých zemí 16. -18. století*. Pardubice, 1995. s. 134-135.

⁹⁴ Neměl tedy vystudované církevní právo.

a majetku odsouzených obětí procesů byla příčinou, proč nedostudoval práva a věnoval se raději kariéře přísedícího inkvizičního tribunálu.⁹⁵

Bobligova působnost byla ve Slezsku na vrcholu v letech 1651 – 1652. Zde byl v úzkém spojení se zemským hejtmanem Maxmiliánem Jiřím z Hodic, ve kterém viděl svůj vzor.

Zajímavá je zmínka o přátelství Bobliga s Jiřím z Hodic a jeho rodinou, která patří až do doby po ukončení procesů ve Slezsku. Jiří z Hodic byl potomkem moravského rytířského rodu. Ve Slezsku se objevuje kolem roku 1630, kdy koupil od církve konfiskovaný lenní statek olomouckého biskupství Slezské Rudoltice. Spřízněním s rodem Pavlovských z Pavlovic nabyl dalšího biskupského lenního statku Jindřichova. Poté získal další majetky, hodnost zemského hejtmana niského knížectví a roku 1641 byl povýšen do hraběcího stavu. Jako niský zemský hejtman od počátku velmi aktivně zasahoval do probíhajících čarodějnických procesů a přispěl k jejich rozmachu. Jeho fanatismus, krutost a hrabivost se staly pověstnými. Odpovědnosti za spáchané zločiny posléze unikl. Když jej roku 1656 olomoucký a vřatislavský biskup, arcivévoda Leopold Vilém vyzval k předložení spisů o čarodějnických procesech, které měl u sebe v úschově, aby mohly být přezkoumány z hlediska správnosti vedení procesů, hrabě z Hodic neodpověděl a spisy pravděpodobně spálil. Tím si prodloužil svůj život o dalších několik let a zemřel roku 1666. Ani zisky z čarodějnických procesů ho ale nezachránily před dluhy, zejména vůči své příbuzné hraběnce Marii z Hodic, rozené Kounicové. Po smrti hraběte přešly dluhy na jeho syny, kteří se ale neměli k vyřízení dluhu po otci. Při soudním řízení byli zastupováni advokáty, z nichž jeden byl J. F. Boblig. Zdá se ale, že hrabata nebyla spokojena s výkonem Bobliga před soudem. Pro nedostudovaného právníka bylo snazší vést inkviziční řízení, kde výpovědi a přiznání byly vynucovány mučením. Oproti složitému právníckému sporu o peníze, kde bylo třeba stavět argument proti argumentu a paragraf proti paragrafu. Proto zde Boblig neuspěl, a také jeho styky s hrabaty z Hodic skončily.⁹⁶

⁹⁵ ŠTĚPÁN, V. *K životopisu inkvizitora J. F. Bobliga*. In *Severní Morava*. sv. 64. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1992. s. 52.

⁹⁶ Tamtéž s. 52-53.

Poté Boblig odchází ze Slezska a objevuje se jako advokát v Olomouci. Zde se mu asi finančně moc dobře nevedlo. Tím ochotněji přijal pozvání na losinský zámek, kde za své působení dostával náležitou odměnu. Hraběnka z Galle mu přidělila byt a denní stravu pro něj a pro jeho sluhu, denní honorář jeden a půl tolaru, později 3 tolary a tzv. čekací a stravné při cestách. Za to mohl hraběnce zaručit zřízení inkvizičního soudu pro žerotínská panství, které podléhalo jurisdikci pražského apelačního soudu. Zde měl dobrého známého, sekretáře a později radu Jakuba Weingartena, zastávce čarodějnické inkvizice. Ten napsal řadu právních příruček, ve kterých doporučoval inkviziční soudní řízení nad osobami obviněnými z čarodějnictví a losinské procesy dokonce uváděl jako příklad.⁹⁷

Přesný důvod Bobligovy nenávisti proti Lautnerovi je snadný. Byly to jistě přímé i nepřímé intervence Lautnera za obviněné šumperské občany. Dále jeho kázání namířená proti Bobligovu řádění na žerotínských panstvích od roku 1678 a v Šumperku o rok později.⁹⁸

Bobligovo nepřátelství vůči kněžím, farářům a kaplanům v širokém šumperském okolí bylo obrovské.⁹⁹ Losinský farář König byl z Losin přeložen a zanedlouho zemřel. Navzdory tomu, že byl mrtvý, Boblig stále proti němu sháněl důkazy o jeho údajném čarodějnictví. Smrt zachránila i starého rapotínského faráře Sartoria, který po 26 letech svého kněžského působení v Rapotíně zemřel. Boblig se snažil zničit i bludovského faráře Jana Františka Czapka. Roku 1681 byl přeložen, a tak zachráněn. Označení čarodějníka měl i zesnulý zábřežský farář Jakub Mihula. Šumperský kaplan Jan Jiří Řepa byl Bobligem označen za lehkověrného protivníka inkvizice, který je pod Königovým vlivem.¹⁰⁰

Z dnešního pohledu byl Boblig zřejmě silně psychicky narušenou osobností. Sexualita sehrávala v jeho konání jednu z nejdůležitějších rolí. Nejen v údajných

⁹⁷ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 11-12.

⁹⁸ SPURNÝ, F. *Čarodějnický děkan K. A. Lautner*, Vlastivědné zajímavosti č. 212, Šumperk 1985. 1 sv.

⁹⁹ Podle mého názoru tuhle nenávist vůči kněžím zapříčinilo nedostatečné vzdělání Bobliga a nedosažení titulu doktora.

¹⁰⁰ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 19.

modlitbách čarodějnic¹⁰¹, ale i v zápisech z výsledků je kladen nápadný důraz na vulgární vyjádření sexuality. Nadměrné používání tortury ve spojení s vulgárními výrazy ukazuje na sadistickou osobnost s množstvím sexuálních úchylek od sodomie, homosexuální tendence až k fekalismu.¹⁰²

4.3 Seznam vydaných materiálů v českém jazyce týkajících se losinsko – šumperského čarodějnického procesu

Tento seznam obsahuje monografie, články ze sborníků, články v časopisech, vlastivědné zajímavosti vydávané Vlastivědným muzeem v Šumperku a internetové stránky¹⁰³.

- ANTONÍN, L. Akta o čarodějnických procesech a kladivo. Tvar, 2007, roč. 18, č. 4, 15 s.
- BŘEZINA, J. Politický okres šumperský, 1. vyd. Šumperk: Okresní osvětový sbor, 1930. 111 s.
- CAHA, A. Čarodějnické procesy v našich zemích. 1. vyd. Brno: Ústř. spol. učit. na Moravě, 1993. 16 s.
- EBERL, J. F. Pragmatické dějiny města Olomouce. 1. vyd. Olomouc: Okresní úřad Olomouc, 1994. 89 s.
- KAPLICKÝ, V. Kladivo na čarodějnice. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987. 344 s.
- KOČÍ, J. Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.-18. století. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. 176 s.
- MEDEK, V. „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In Severní Morava. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, 9-18 s.
- MEDEK, V. Čarodějnické procesy a upálení děkana K. A. Lautnera v Mohelnici, Duchovní pastýř, 1962, roč. 11, č. 7, 128 – 130 s., č. 8, 151 – 153 s., č. 9, 166 – 169 s., č. 10, 188 – 189 s.
- MEDEK, V. Čarodějnický děkan Kryštof Alois Lautner. Vlastivědné zajímavosti č. 80. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1973, 1. Sv.

¹⁰¹ Příklad viz kapitola 5.2 Obvinění Lautnera z čarodějnictví.

¹⁰² http://cs.wikipedia.org/wiki/Jindřich_Boblig [cit. dne 20. 3. 2008]

¹⁰³ Internetových stránek k tomuto tématu je samozřejmě velké množství, ale nejsou z mého pohledu seriózní, takže bych doporučovala pouze internetové encyklopedie jako např. Wikipedia a jiné.

- MEDEK, V. Kterak rýmařovský farář Jan František Bapst uprchl ze spárů čarodějnické inkvizice. In Severní Morava. sv. 18 Šumperk: Vlastivědný ústav, 1969, 56 – 58 s.
- PRUCEK, J. Pasecký rukopis o upálení Kryštofa Aloise Lautnera. In Okresní archiv Olomouc 1986. Olomouc, 1987. 211-222 s.
- SPURNÝ, F. „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. Vlastivědné zajímavosti č. 212. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1985, 1. sv.
- SPURNÝ, F. Čarodějnické procesy 16. a 17. století a jejich právní aspekty. In Hrdelní soudnictví českých zemí 16. -18. století. Pardubice, 1995. 133-139 s.
- SPURNÝ, F. Oběť d'ábelské prohnanosti. Kulturní život Šumperka, 1999, roč. 1999, č. 12, 18 s.
- SPURNÝ, F. Přehled dějin města do roku 1945. In 700 let města Šumperka 1276-1976. Šumperk: Městský národní výbor, 1976. 32-36 s.
- SPURNÝ, F. Severomoravské čarodějnické procesy. Vlastivědné zajímavosti č. 1. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1970, 1. sv.
- SPURNÝ, F. Severomoravské čarodějnické procesy. Vlastivědné zajímavosti č. 224. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1987, 1. sv.
- SPURNÝ, F. Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. 62 s.
- ŠINDELÁŘ, B. Hon na čarodějnice: Západní a střední Evropa v 16.-17. století 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. 253 s.
- ŠINDELÁŘ, B. K třídnímu pozadí severomoravských a slezských „honů na čarodějnice“ po třicetileté válce. Matice moravská, 1976, 265 – 283 s.
- ŠTĚPÁN, V. K životopisu inkvizitora J. F. Bobliga. In Severní Morava. sv. 64. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1992, 52-53 s.
- ZUBER, R. Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus. In Z doby prvních letů na koštěti. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. 10-35 s.
- Internetová encyklopedie [online] http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavní_strana..

5. Postava Kryštofa Aloise Lautnera

* 1622 - † 1685

Z románu Václava Kaplického *Kladivo na čarodějnice* a stejnojmenné filmové adaptace režiséra Otakara Vávry se dovídáme více o čarodějnických procesech na severní Moravě, které se tu staly před 300 lety. Setkáváme se tu také s osobou děkana Kryštofa Aloise Lautnera.

5.1 Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner

Kryštof Alois Lautner se narodil v Šumperku pravděpodobně v roce 1622. Při prvním výslechu v roce 1680 uvedl, že je mu 58 let. Jeho otec se jmenoval Zachariáš a matka Dorota, která zemřela roku 1673. Sám Lautner o tom učinil záznam do úmrtní matriky. Absolvoval šumperskou městskou školu. Poté odešel do olomouckých latinských škol, aby se zde začal připravovat na zvolené kněžské povolání. Obsazení Olomouce Švédy v roce 1642 ho přimělo opustit rodnou Moravu. Nejprve odešel do Landsbutu v Bavorsku, kde studoval morální teologii. Odsud utekl před Švédy do Vídně, kde po čtyřletém studiu filozofie a práva dosáhl titulu magistra. Posléze studoval ještě další tři roky spekulativní teologii¹⁰⁴ ve Štýrském Hradci. Kněžské svěcení přijal opět v Olomouci v roce 1656 a pouhé dva roky byl kaplanem v Olomouci. V roce 1658 byl v době velkého nedostatku kněží po třicetileté válce ustanoven farářem v Dolní Moravici na Rýmařovsku, odkud v roce 1663 přešel do Osoblahy.

Na přání svého přítele z mládí, barvíře Kašpara Sattlera (někdejšího šumperského starosty), se v roce 1668 vrátil do Šumperka, kde se stal za 12 let svého působení oblíbeným duchovním pastýřem.

Lautner byl člověkem nadprůměrně vzdělaným. Po jeho zatčení byl proveden soupis jeho majetku, kde bylo 33 položek. Mezi nimi psací stůl, hůl se stříbrným knoflíkem, zrcadlo, police s muzikáliemi, pár kusů oděvů, deset podepsaných obrazů, dva páry pistolí, dvojce housle, astronomické přístroje a hlavně však knihy. Bylo jich 337, na tehdejší dobu neuvěřitelně velká soukromá knihovna. Vedle teologické literatury

¹⁰⁴ Spekulativní teologie zkoumá křesťanskou věrouku reflexivní metodou.

(kazatelské umění a morálka), zde byla díla právnícká, antičtí klasikové Euripides, Aristoteles, díla historická (*Historia Anglica*, *Poklad francouzské historie*), moravská topografie *Ferdinanda Hertoda - Tartaromastix Moravia*, cestopisy a učebnice (např. *Italský cestovní deník*, *Francouzská gramatika*, *Základy hebrejského jazyka*). Kromě německých a latinských knih zde byly i knihy francouzské a italské. Jedinou českou knihou bylo *Rozmlouvání Svatého Řehoře Papeže*. V knihovně měl také literaturu o čarodějnictví, zejména knihu *Kladivo na čarodějnice (Malleus maleficarum)*. Nacházela se zde i díla, která se k čarodějnické pověře a inkvizici stavěla kriticky, např. dílo *Cautio Criminalis (Trestní varování aneb Kniha o procesech proti čarodějnicím)*, německého jezuita a básníka Friedricha von Spee, odvážného bojovníka proti čarodějnické inkvizici. V závěru seznamu děkanovi knihovny je uvedeno 42 různých a heretických knih.

Lautner hrál rád na housle a pravidelné hraní bylo důležitým poutem jeho přátelství s Kašparem Sattlerem, v jehož rodině byl častým hostem. Byl člověkem společenským, pravidelně byl zván na svatby a často působil jako kmotr¹⁰⁵ při křtech.¹⁰⁶

Obrázek č. 3: Údajná podoba děkana Kryštofa Aloise Lautnera¹⁰⁷

¹⁰⁵ Křest dítěte provedl jiný kněz a Lautner byl kmotrem dítěte. Je několik záznamů v matrice, kdy Lautner působil při křtu jako kmotr.

¹⁰⁶ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 9-10.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 33.

5.2 Obvinění Lautnera z čarodějnictví

Úvodem bych chtěla zdůraznit, že Lautner byl obviněn světským soudem a posléze byla ustanovena biskupská komise, která vedla proces s Lautnerem. Vedením této komise byl pověřen opět Boblig. Souhlas se zatčením Lautnera, mučením a následnou popravou, musel dát ovšem olomoucký biskup Karel II z Lichtenštejna (1624 – 1695), jakožto Lautnerův představený.¹⁰⁸

Dle Spurného a jiných autorů (Medek, Kočí atd.), kteří ve svých dílech popisují obvinění Lautnera z čarodějnictví, proces probíhal následovně.¹⁰⁹

Od počátku roku 1680 začal Boblig vyslýchat losinské a šumperské oběti s cílem získat co nejvíce přiznání proti děkanu Lautnerovi. Bobligovi bylo jasné, že Lautner podléhá kompetenci církevní justice, a proto rozhodnutí o projednávání jeho případu musí vydat olomoucký biskup. Proto začal shánět usvědčující materiál.

Vynucené výpovědi obviněných osob obviňovaly děkana z nejrůznějších nemravností, především z pořádání čarodějnických orgii na Petrových kamenech, kterých se měli účastnit čarodějníci a čarodějnice z celého okolí. Zde mělo za přítomnosti Satana docházet k nejrůznějším sexuálním výstřednostem včetně incestu nebo dokonce souloží s démony, kdy každá čarodějnice údajně měla svého milence¹¹⁰. Za hlavního představitele čarodějnického spiknutí byl označen právě Lautner. K podobným výpovědím byly nuceny i zatčené ženy z losinského panství. Vyslýchané ženy dokonce uváděly čarodějnické modlitby, které měly sloužit k přivolávání milenců a byly údajně dílem samotného d'ábla. To vše si ale samozřejmě vymýšlel sám Boblig a ženy se je musely učit nazpaměť. Část jedné z takových modliteb zní: „*Zelená, žlutá a bílá / je mého galána Czersche díra / Tlusté varle a dlouhý ocas / je mi milejší než můj růženec.*“ Ve všech modlitbách byl kladen důraz na vulgárnost a sexuální symboly.¹¹¹

Něco podobného se prý odehrávalo přímo v domě u Kašpara Sattlera, kde děkan Lautner provedl čarodějnou svatbu Sattlerovy dcery Alžběty. Zpočátku měl být oním

¹⁰⁸ Souhlas s popravou Lautnera musel podepsat i představitel světské moci, kníže Lichtenštejn.

¹⁰⁹ Spurný a kol. (Vojtěch Cekota a Miloš Kouřil) čerpali z archivních materiálů, zejména ze spisů o Lautnerově procesu uložených v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké AO, sig. Ba 772. kart. 372-373.

¹¹⁰ V literatuře zabývající se čarodějnickými procesy se používá výrazu galán.

¹¹¹ http://www.metalopolis.net/art_downtown.asp?id=247 [cit. dne 15. 2. 2008]

ženichem jeden ze zlých duchů. Později to ale byl bohatý mydlář Jan Přerovský, jedna z dalších Bobligových obětí, který se skutečně o Alžbětu zajímal. Přibývaly další výpovědi proti Lautnerovi a jeho hospodyně Zuzaně Voglickové. Zároveň měl děkan na Petrových kamenech korunovat za čarodějnickou královnu Marii Sattlerovou, později starou paní Meixnerovou z Olomouce. Dále křtít děti ve jménu satanově a vykonat čarodějný pohřeb staré královny čarodějnic na Petrových kamenech, kterou byla manželka janovického hejtmána Haßnika. Šlo o známé schéma německých a jiných čarodějnických procesů, akorát jména byla jiná.¹¹²

Na základě výpovědí obviněných z čarodějnictví vypracoval Boblig žalobu na děkana Lautnera, kterou poslal pražské apelační komoře. Zde měl Boblig spolehlivého protektora Weingartena. Z Prahy mu ale doporučili, aby předložil obžalovací spis olomouckému biskupovi knížeti Karlu II. z Lichtenštejna – Kastelkornu, který byl duchovním představeným děkana Lautnera. Boblig tak učinil a biskup jmenoval v srpnu 1680 vyšetřující komisi. Tady vedle Bobliga, který se stal rozhodující osobou už třetího inkvizičního tribunálu, zasedli mohelnický děkan a spolužák děkana Lautnera Dr. Jiří Vojtěch Winkler, bývalý biskupský ceremonář Petr Reharmondt a biskupský sekretář Eliáš Isidor Schmidt. Biskup ve zřizovacím dekretu nařizuje, aby všechna jednání a vyšetřování byla podle práva, a když bude potřeba, aby byl vyšetřovaný podroben tortuře. Tato komise nebyla založena jen pro Lautnerův případ. Měla vyšetřovat i jiné kněze olomoucké diecéze, podezřelé z tohoto zločinu, např. rýmařovského faráře Bapsta.¹¹³

Je zde nasnadě otázka, proč se biskup dal snadno přimět k tak závažnému rozhodnutí. Zajisté tu hrála vedle přesvědčivých svědectví obviněných, z nichž řada už byla upálena, již zmíněná autorita pražského apelačního soudu, konkrétně osoba Weingartena. Byl tu ještě i další Bobligův protektor, a to z biskupova nejbližšího okolí, biskupský sekretář Isidor Schmidt. Ten je podepsán na zřizovací listině inkvizičního tribunálu spolu s paraťou biskupa. Jak se s ním Boblig seznámil, není známo, ale je možné, že už v Olomouci, zcela jistě však na losinském panství. Byl to totiž bratr

¹¹² SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 16.

¹¹³ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 10.

sobotínského faráře Eusebia Leandra Schmidta, který stál na počátku těchto procesů. Díky bratrovu přičinění se sobotínský Schmidt stal po Lautnerově zatčení administrátorem šumperského děkanátu a posléze i nástupcem na rýmařovské faře, která byla v roce 1692 oddělena od šumperského děkanství.¹¹⁴ Dalším důvodem pro zatčení Lautnera byl jeho kladný vztah k nekatolíkům v jeho farnosti. Lautner věděl o tajných evangelících a jejich formální příslušnosti k římskokatolické církvi a s některými udržoval přátelské styky. Což se samozřejmě nelíbilo biskupovi, který byl zastáncem habsburské protireformační politiky.¹¹⁵

Aby zatčení nevzbudilo nežádoucí rozruch, pozvali děkana Lautnera do Mohelnice na hody, které připadly na neděli 18. srpna 1680. Lautnerův spolužák děkan Winkler mu poslal pozvání po mohelnickém kantoru Jiřím Kressovi. Lautner sice věděl, jaká obvinění proti němu shromažďuje Boblig, netušil ale, že je už o jeho osudu rozhodnuto. Tady se opět nabízí otázka, proč se Lautner zmíněným obviněním nebránil a přihlížel tomu, jak Boblig stále hromadí usvědčující materiál proti němu. Ze znalosti *Kladiva na čarodějnice* a jiných knih mohl předpokládat, že Boblig připravuje proces proti jeho osobě. Podle slov historika Polácha¹¹⁶ měl Lautner z Bobliga očividně strach a bál se ho. Může to dokládat již dřívější Lautnerova zkušenost s Bobligem z jesenických procesů, kdy zde zasedal v inkviziční komisi, která údajně nechala upálit Lautnerovu tetu.¹¹⁷

Lautner se těšil na přátelské setkání se spolužákem, se kterým se už dlouho neviděl a pozvání na hody přijal. Tím větší bylo jeho překvapení, když mu po obědě přinesl mírovský hejtman Karel Julius Kotulinský z Kotulína dopis s biskupskou pečeti. Byl to zatýkácí rozkaz. Ihned byl Lautner několika mírovskými mušketýry odvezen do vězení na Mírově.¹¹⁸

¹¹⁴ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 17.

¹¹⁵ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 198.

¹¹⁶ Šumperský historik Mgr. Drahomír Polách, který se o tuto problematiku mimo jiné také zajímá.

¹¹⁷ Sattler ve výpovědi uvádí, že Lautnerova teta byla upálena jako čarodějnice na panství Jánský Vrch. Boblig se o tom zmiňuje ve své relaci o Lautnerově upálení z 31. října 1685 s tím, že šlo o sestru Lautnerovy matky. SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 9.

¹¹⁸ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 10-11.

5.3 Mírovský vězeň (Lautnerovy konfrontace a první mučení)

První výslech se konal na Mírově 30. srpna 1680 a byl neúspěšný. Děkan klidně zrekapituloval svůj dosavadní život, kde studoval, kde působil a přiznal, že zná rodinu Sattlerovu, Zuzanu Voglickovou, která u něho byla po smrti jeho matky šest let hospodyní. Z uváděných jmen zatčených z Losin znal jen papírnici Barbaru Götlicherovou. Všechna obvinění z čarodějnictví však rozhodně popřel.¹¹⁹

Tímto také začíná obecné vyšetřování v knize *Kladivo na čarodějnice*: „a byl tázán, odkud je a odkud pochází. ... Dále tázán, kdo byli jeho rodiče. ..., zda zemřeli přirozenou smrtí nebo zda byli upáleni. ..., má být neustále dotazována ohledně udání, která na ní byla podána, aby bylo vidět, zda se vrací ke stejným odpovědím nebo ne. ...Znáte toho a toho (uvede jméno svědka) a on potom odpoví buď ano, nebo ne.“¹²⁰

Při řízení procesů s obviněnými z čarodějnictví se Boblig neřídil knihou *Kladivo na čarodějnice*. Když se tento inkvizitor dovolával nějaké autority, uváděl kromě bible zpravidla Delrioovu příručku *Vyšetřování o magii* (*Disquisitiones magicae*), spis *Shrnutí zločinů neboli šest knih o magii* (*Epitome delictorum sive libri sex de magia*) od nepříliš známého španělského advokáta Francisca de Torreblancy y Villapando, vystupující proti čarodějnictví s razancí, která se Bobligovi jistě zamlouvala, případně *Morální theologii* (*Theologia moralis*) jezuity Paula Laymana. O *Kladivu na čarodějnice* věděl jen díky příležitostným odkazům, které se v těchto dílech nacházely.¹²¹ Poslední jmenovaný autor ve své knize napomínal k tomu, aby se proti čarodějníkům a čarodějnicím postupovalo opatrně a v případě pochyb je nutné považovat dotyčné osoby za nevinné. Což ale samozřejmě Boblig nikdy neudělal, spíše naopak.¹²²

¹¹⁹ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 11.

¹²⁰ LENKOVÁ, J. *Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacířství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené. Malleus maleficarum*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. s. 485-487, 505.

¹²¹ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 248.

¹²² Zde je vidět, že Boblig se sice odkazoval na autority, ale ve skutečnosti je asi moc dobře neznal. SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 33.

Uvádím v textu citace z knihy *Kladivo na čarodějnice* od inkvizitorů Sprengera a Institorise, které jsem zde použila pouze jako názorný příklad průběhů procesů s čarodějnicemi.

Boblig pokračoval dále ve výsleších v Šumperku i v Losinách a získával nová a nová svědectví proti Lautnerovi. Dne 6. prosince 1680 se konal další výslech, ale opět byl zcela bezvýsledný. Na otázky, že ho tolik obžalovaných vidělo na Petrových kamenech, reagoval Lautner tak, že muselo jít jen o jejich iluze a představy jeho osoby.¹²³

Předložili mu výpověď jeho kuchařky Zuzany Voglickové, která také byla usvědčena z čarodějnictví a později upálena. Ukazoval se s ní prý při různých veselících, na křtinách, svatbách a posvíceních. Projevoval jí náklonnost a důvěrnost, které byly patrné i pro jiné ženy v Šumperku. Dali mu čas, aby si vzpomněl, kdy a kde a jak často spolu hodovali na křtinách, posvíceních a při jiných příležitostech. K tomu všemu se měl vyjádřit a odpovědět. Zde ale najednou upadl do rozpaků, projevoval skleslost a vnitřní neklid. Požádal komisi o svolení, aby mohl uctívat Ducha svatého a prosit o osvícení. Přesto se ale ani potom k ničemu nepřiznal.¹²⁴

Je patrné, že toto nařčení ohledně intimního poměru Lautnera se Zuzanou Voglickovou bylo pravdivé. Spurný to ve své knize o Lautnerovi neuvádí, ale po podrobnějším prozkoumání další literatury¹²⁵ je to evidentní. V tehdejší době to nebylo u kněží nijak neobvyklým prohřeškem a konzistoř by jej za normálních okolností posuzovala celkem shovívavě.¹²⁶ Kromě toho Lautner platil studia synovi Zuzany Voglickové, o němž není jasné, jestli nebyl ve skutečnosti jeho nemanželský syn.¹²⁷

Měl si vzpomenout, jak se v domě barvíře Sattlera po tři dny stýkal se svými křtěnci, syny a dcerami. Jak tyto dcery oddával ve sklepě se zlým duchem. Říkali mu ještě mnoho jiných věcí, ale marně. Zapíral a tvrdil, že to jsou lži.

¹²³ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 11.

¹²⁴ PRUCEK, J.: *Pasecký rukopis o upálení Kryštofa Aloise Lautnera*. In *Okresní archiv Olomouc 1986*. Olomouc, 1987, s. 218-219.

¹²⁵ Zmínka o tomto poměru je např. v článku - PRUCEK, J.: *Pasecký rukopis o upálení Kryštofa Aloise Lautnera*. In *Okresní archiv Olomouc 1986*. Olomouc, 1987 s. 219.

¹²⁶ http://www.metalopolis.net/art_downtown.asp?id=247 [cit. dne 15. 2. 2008]

¹²⁷ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 249.

Komise se proto rozhodla přistoupit ke konfrontacím do Losin. Tamější obvinění mu řekli do očí, že je všechno pravda, to co řekli do protokolu. Pro děkana to bylo nesmírné překvapení, protože lidi, kteří mu tvrdili do očí nesmyslné věci, vůbec neznal. Opět všechno popíral.

Kladivo na čarodějnice uvádí ke konfrontacím toto: „Musí být ty dvě postaveny tváří v tvář a zaznamenávány jejich vzájemné odpovědi a protiobvinění, aby bylo vidět, zda je v jejich slovech nějaký rozpor.“¹²⁸

Další konfrontace probíhaly v Šumperku, kde ho čekalo ještě větší překvapení než v Losinách. Zde proti němu vypovídali i jeho nejvěrnější přátelé. Marie Sattlerová mu do očí tvrdila, že to byla ona, která ho svedla k čarodějnictví, stejně jako svého muže a dceru Alžbětu. Zuzanu Voglickovou zatkl Boblig proto, že z ní chtěl udělat korunní svědkyni proti děkanovi. I ona statečně vzdorovala krutému mučení, kdy na ni po šesti hodinách výslechu byla použita palečnice.¹²⁹ Až následné nasazení španělské boty¹³⁰ ji přinutilo k tomu, aby řekla vše, co po ní chtěli. Lautner ale nadále všechna obvinění odmítal, takže výsledek konfrontací byl pro Bobliga nulový.

Inkvizitor změnil taktiku a kromě občasných výslechů na Mírově se po zbytek roku 1681 a větší část roku 1682 snažil shromáždit proti Lautnerovi výpovědi dalších obžalovaných. Nakonec jich měl kolem 36 od losinských a šumperských obětí. Spoléhal také na dlouhé věznění Lautnera bez možnosti jakéhokoliv styku s vnějším světem. Vlhké a studené vězení na hradě způsobilo, že děkan zakrátko onemocněl a museli k němu volat lékaře a v zimě mu museli ve vězení topit.¹³¹

Těsně před popravou obou hlavních svědkyň, Marie Sattlerové a Zuzany Voglickové, byla dne 23. listopadu 1682 v Šumperku provedena další konfrontace děkana Lautnera s oběma ženami a se Sattlerovou dcerou Alžbětou. Kromě již

¹²⁸ LENKOVÁ, J. *Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacířství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené. Malleus maleficarum*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. s. 605.

¹²⁹ Palečnice se řadí k mírnějším nástrojům útrpného práva. Používala se především k drcení prstů. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Palečnice> [cit. dne 16. 2. 2008]

¹³⁰ Španělskou botou se označuje upravený šroubový lis, jehož čelisti jsou uzpůsobeny do tvaru, vhodného k nasazení na holeň. Vnitřní plochy čelistí jsou opatřeny kovovými jehlami nebo ozubením. Stahování zajišťují proti sobě umístěné dvojice šroubů. http://cs.wikipedia.org/wiki/Španělská_bota [cit. dne 16. 2. 2008]

¹³¹ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, obět čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 20.

obvyklých nesmyslných přiznání např. o účasti na čarodějnických shromážděních na Petrových kamenech, o dábelské svatbě dcery Alžběty s již zatčeným mydlářem Janem Přerovským, kterou měl Lautner ve jménu ďábla provést u Sattlerů, mu dokazovali, že má na zádech čarodějnické znamení. Marie Sattlerová tvrdila, že viděla, jak mu zlý duch vtiskl toho znamení. Děkan se ale bránil, že je to pouhé mateřské znaménko, které u něho zahlédl Kašpar Sattler, když se spolu koupali v městské lázni, a potom doma o tom pověděl své ženě Marii. Nejprve si myslel, že Marie Sattlerová mu má za zlé, že byl proti svatbě její dcery Alžběty s daleko starším mydlářem, ale posléze mu bylo všechno jasné. Vše zinscenoval inkvizitor, a proto děkan popřál Marii „věčnou blaženost, a aby jí Bůh odpustil, co proti němu nevinnému vypověděla“.¹³²

Zuzana Voglicková také opakovala mechanicky to, co jí inkvizitor uložil, ale často u toho plakala¹³³ a dělala různá gesta. Když se jí na to ptali, odpověděla, že pláče z lítosti a zármutku nad svou nešlechetností. Děkan se s ní rozloučil slovy: „*Mám Vás rád jako předtím a odpusť Vám Bůh, co jste proti mně vypověděla.*“¹³⁴

Konec těmto konfrontacím učinila poprava obou prvních žen 7. prosince 1682.

Poslední konfrontace před mučením byla s barvířem Kašparem Sattlerem 4. února 1683 v Šumperku za přítomnosti jeho dcery Alžběty. Boblig si myslel, že konfrontace s nejlepším přítelem Lautnera zlomí. Ten ale naopak při pohledu na zmražené ruce Sattlera vše pochopil a prosil ho za odpuštění a jako kněz řekl: „*Doufám, že se jednou na věčnosti spolu uvidíme*“¹³⁵

Kladivo na čarodějnice uvádí ohledně použití tortury následující: „Avšak jestliže ji žádné hrozby a takové sliby nepřivedou k tomu, aby přiznala pravdu, potom pacholci musí vykonat rozsudek a musí být vyslýchána, ne nějakým novým nebo vybraným způsobem, ale způsobem obvyklým, lehce nebo těžce... A jestliže je tázána na několik věcí nechť je často a opakovaně vystavována mučení, přičemž se začne s tím nejjemnějším z nich... pokud poté, co byla odpovídajícím způsobem mučena, odmítá přiznat pravdu, měl před ní nechat přinést další nástroje a říct jí, že je použije, pokud se

¹³² SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 21.

¹³³ Viz ukázka z knihy *Kladivo na čarodějnice* v kapitole 1.1 pojem – čarodějnice.

¹³⁴ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 21.

¹³⁵ Tamtéž, s. 22.

*nepřizná. Jestliže jí strach nedonutí k přiznání, musí mučení pokračovat druhý nebo třetí den, ale ne opakovaně v téže čase....“*¹³⁶

Když nevyšel Bobligovi ani tento poslední konfrontační pokus, musela přijít na řadu tortura. Boblig v ní spatřoval jedinou naději, jak donutit děkana k přiznání.¹³⁷ První mučení bylo určeno na 8. března 1683. Na začátku mu kat představil mučicí nástroje a zdůraznil jejich účinek při použití. Když Lautner nezareagoval, nasadili mu palečnice a půl hodiny mu drtili palce na rukou. Nepřiznal se a mučení pokračovalo 10. března 1683, kdy mu nejprve domlouvali, aby se přiznal a nenechal se nadále mučit. Děkan ale opět nereagoval na jejich řeči, a tak mu nasadili španělskou botu, což je druhý stupeň mučení. Drtili mu holenní kosti tři čtvrtě hodiny. Už se zdálo, že nevydrží mučení, a že se chystá k přiznání. On jen řekl, že vše poručil Bohu, v němž došel útěchy, protože je nevinen. Dne 12. března 1683 následoval třetí stupeň mučení, natahování na skřípec.¹³⁸ Ani několikeré vytažení na skřípec, kde ho pak nechali asi čtvrt hodiny viset, nevynutilo jeho přiznání.

Zde se nabízí otázka, proč nebyl Lautner propuštěn, ale nadále držen ve vězení. Potom, co vydržel tři stupně mučení a nepřiznal se, ho měli pustit na svobodu. Určoval to platný hrdelní řád císaře Ferdinanda III. Boblig se totiž měl řídit postupem, který určoval tehdejší zákon.¹³⁹ To by ale byla prohra pro Bobliga, kterou on nemohl připustit. Proto začal shánět další důkazy proti děkanovi, a nepřizná-li se ani pak, tak budou mučení opakovat.¹⁴⁰

¹³⁶ LENKOVÁ, J. *Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacířství kopí hubíc, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené. Malleus maleficarum*. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. s. 515.

¹³⁷ Boblig nemohl použít torturu bez svolení biskupa.

¹³⁸ Natahování na skřípec slouží ke znehybnění a bolestivému napnutí vyslýchaného. Jde o vodorovnou, šikmou nebo svislou konstrukci, opatřenou okovy k zachycení rukou a nohou vyslýchaného a napínacím zařízením. Ranivý účinek spočívá v bolestivém natažení kloubního vaziva a tkání trupu a končetin, vedoucí při vyšším natažení až k jejich zlomení nebo vykloubení (prakticky v ramenních a kolenních kloubech). <http://cs.wikipedia.org/wiki/Skřípec> [cit. dne 17. 2. 2008]

¹³⁹ Podle mého názoru se Boblig přesně nedržel zákonů. Proto ale měl mít nad sebou nějakou kontrolu, což měl být olomoucký biskup, nebo apelační soud v Praze, kteří ale nezasáhli proti pokračování mučení Lautnera, a tím de facto porušili tehdejší právo.

¹⁴⁰ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ *Kryštof Alois Lautner*. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 14.

5.4 Mohelnické vězení a Lautnerovo odsouzení

V červnu 1683 byl Lautner převezen z Mírova do nově postaveného vězení v Mohelnici.¹⁴¹ Výslechy byly stále častější, znova mu předčítali, co o něm kdo vypověděl na mučidlech. Děkan se ale bránil proti nesrovnalostem ve výpovědích svědků. Například jedna obžalovaná tvrdila, že děkan oddával Alžbětu Sattlerovou, dceru svého přítele Kašpara Sattlera se zlým duchem. Čtyři jiné ženy zas ale tvrdily, že ji děkan oddával s mydlářem Janem Přerovským. Boblig doplnil vysvětlení, že jednou jí oddával se zlým duchem a jindy s Janem Přerovským. Potom se skoro půl roku nic nedělo kromě občasných výslechů.

Mezitím kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna jako ochranný pán města Šumperka žádal biskupskou konzistoř, aby byl děkan Lautner zbaven benefícia, ať je vinen nebo není. Šumperská fara měla být znovu někým obsazena, protože tam byl pouze kaplan. Konzistoř to ale odmítla s tím, že pokud nebude proces doveden do konce a nebude zjištěna děkanova vina nebo nevina, tak nikoho nového na faru nepřijme. Oproti tomu vyšetřovací komise stále zdůrazňovala děkanovu vinu a navrhovala ho zbavit benefícia. Dokonce chtěla překřtít děti,¹⁴² které Lautner křtil v Šumperku, což pak musel udělat po Lautnerově upálení jeho nástupce Jan Bauch. Pořád ale chybělo děkanovo přiznání.¹⁴³ Poslední konfrontace byla v červnu 1684 v Šumperku na žádost děkana Lautnera. Děkan stále doufal, že se mu při konfrontaci podaří přesvědčit komisi, že je nevinný. Boblig ale věděl, že jím zpracované čtyři ženy a mydlář Přerovský mu pomohou zlomit Lautnera, když uvidí, že jeho snaha přesvědčit, je beznadějná. Po těchto konfrontacích děkan věděl, že pro něj není jiné cesty, než se přiznat nebo být k přiznání donucen.

¹⁴¹ Vězení v Mohelnici bylo postaveno i pro další vězně obviněné z čarodějnictví, protože Boblig počítal s tím, že tam dostane i rýmařovského Bapsta a losinského Königa. Říkalo se mu tzv. čarodějnický domek (Hexenhäusel) SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 23.

¹⁴² Existuje tzv. křest sub conditione (tedy pod podmínkou), který však neznamená překřtění dotyčného, nýbrž, jak to vyjadřuje křestní formule: „nebyl-li jsi dosud pokřtěn, já tě křtím...“, ruší onu pochybnost. Křest je nezrušitelným znamením, proto jej (a stejně i biřmování nebo svátost kněžství) nelze udělit vícekrát. <http://www.salvator.farnost.cz/svatosti/index.php> [cit. dne 20. 2. 2008]

¹⁴³ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 14.

Dne 14. června 1684 byl převezen zpět do Mohelnice k druhému mučení. Nejprve mu pokládaly otázky, jestli se chce dobrovolně přiznat, na něž odpovídal, že je stále nevinný. Potom byl podroben prohlídce ohledně ďábelských znamení (mateřská znaménka).¹⁴⁴

Pak ho kat natáhnul na skřipci a opět se ho ptali, jestli se přizná. Pokud ne, že ho bude čekat ještě mnoho vytažení a natažení. K tomu došlo a kat ke zvýšení bolesti párkrát Lautnera rychle spustil a znova vytáhl.¹⁴⁵

Na to děkan zašeptal, že to mučení nevydrží a omdlel. Komise se bála, že by mohl zemřít bez přiznání, a tak mučení přerušila. Po dvoudenní přestávce, tedy 16. června 1684, opět pristoupili k tortuře. Nejprve mu zase kladli otázky, zda se přiznává, co na něj 25 mužů a žen, kteří jsou již mrtví a 5, kterých je ještě naživu, vypověděli.¹⁴⁶ Odpověď zněla: *„Doznávám, že na mne vypověděli, ale co na mě vypověděli, nepřiznávám.“*¹⁴⁷ Znova byl vytažen na skřípec, a aby byl ještě více napjat, přivázali mu na nohy těžká závaží. To už nevydržel, a když ho odvázali, tak písař psal doznání ke všemu, co po děkanovi chtěli, aby přiznal. Byl vyslýchán, kdy, jak a kde byl sveden. *„Řekl, že ho představila jeho bývalá hospodyně Zuzana Voglicková asi před sedmi lety jednomu zlému duchu, který se jmenoval Zuzana, že mu tento zlý duch udělal ďábelské znamení na zádech, pak se zúčastnil čarodějnických shromáždění na Petrových kamenech“*¹⁴⁸, kde byl představen nejvyššímu zlému duchu, který měl rohy a byl oděn do třpytivého šatu. Před ním se odřekl Panny Marie, svatých, církve.“¹⁴⁹ Popřel pouze to, že by se zřekl Boha.

Ve stejný den zaslal Boblig dopis biskupovi, že se Lautner při tortuře přiznal. Druhý den děkan všechno odvolal a prohlásil, že byl k přiznání donucen mučením. Když mu ale znovu pohrozili mučením, vypovídal dál, co po něm chtěli. Jmenoval jen ty, o nichž věděl, že uprchli nebo jsou již mrtví, jako byl např. losinský König.

¹⁴⁴ Prováděla se tak, že se do nich píchnuo jehlou. Pokud je člověk nevinný, tak tu bolest bez křiku nevydrží, děkan se ale přitom modlil, na což Boblig upozornil, že je to další důkaz děkanovy viny. SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 24-25.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 25.

¹⁴⁶ Počet těch, kteří na Lautnera vypovídali, v Bobligových hlášeních kolísá: jednou je to 30, podruhé 36 losinských a šumperských obětí. Tamtéž, s. 34.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 25.

¹⁴⁸ Čarodějnická shromáždění na Petrových kamenech pod Pradědem se měla konat o Valpružině noci (1. května), o bohoslužbě v předvečeru svátku sv. Jana Křtitele (22. června) a před sv. Tomášem apoštolem (19. prosince). Tamtéž, s. 34.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 26.

Další výslech pokračoval 19. června 1684, kde Lautner zase všechno popřel. Když mu ale domluvili a položili na skřípec, vše opět přiznal a jmenoval i další komplice, např. hejtmana janovického panství Hašnika.¹⁵⁰

Dne 21. června 1684 znovu odvolal přiznání, protože jak sám řekl, nemohl by být spasen. Znovu byl napomenut, a tak se podvolil a přiznal „*znesvěcení sv. hostie, a že slavil v Šumperku čarodějnickou svatbu u Sattlerů. Dále že korunoval na Petrových kamenech za čarodějnickou královnu manželku olomouckého radního paní Meixnerovou, že tam nosil svaté hostie, že měl dva zlé duchy, Zuzanu a Justinu, kteří ho navštívili i ve vězení, Justina jako černý pes a Zuzana jako černá kočka s červenými skvrnami. Před shromážděním na Petrových kamenech se musel mazat čarodějnickou masťou, ale její složení neví, jen si pamatuje, že silně zapáchala. A také křtil děti ve jménu ďábla.*“¹⁵¹

Výslech pokračoval do 28. června 1684, a poté Lautner podlehl nelidskému mučení a podepsal 70 stránkový protokol.

Bez odpovědi zůstal Lautnerův dopis, který posílal olomouckému biskupovi ještě téhož dne, kdy byl donucen podepsat přiznání. Vyšetřující komise navrhla biskupovi, aby byl děkan Lautner zbaven benefícia, degradován a předán světské moci k potrestání. Vynucené přiznání Lautnera stačilo biskupovi k tomu, aby nařídil vyšetřující komisi vynést rozsudek.

Novým předsedou vyšetřující komise se stal notář Dr. Jiří Bernhard Mayer z Olomouce, který vystřídal mohelnického děkana Winklera, který se své funkce vzdal.¹⁵²

K vynesení rozsudku byla potřeba dvou podpisů. Nejprve Lautnerova duchovního představeného, olomouckého biskupa a na druhé straně světskou vrchnost knížete

¹⁵⁰ Lautner znehodnotil průkaznost výpovědi proti člověku, nad nímž držela ochrannou ruku majitelka panství kněžna z Dietrichštejna. Tamtéž, s. 26.

¹⁵¹ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 16.

¹⁵² Pravděpodobně ho k tomu přiměly výčitky svědomí a stud být přítomen a podílet se na odsouzení spolužáka a bývalého přítele. SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, obět čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 29.

z Lichtenštejna.¹⁵³ Biskup se svým rozhodnutím podepsat rozsudek dlouho váhal. Vždyť dát svolení, aby děkan římskokatolické církve byl odsouzen jako čarodějník, to samo o sobě představovalo pro církev nesmírný skandál. Nakonec zřejmě podlehl svědectví 36 osob a již zmíněným Lautnerovým přístupem k nekatolíkům.¹⁵⁴ Biskupovo rozhodnutí bylo rozhodující pro podpis knížete z Lichtenštejna.¹⁵⁵

1. září 1685 biskupská komise společně s představiteli knížecího soudu v Olomouci vynesla rozsudek nad děkanem Lautnerem. Znovu se vyjmenovává vše, k čemu byl donucen, aby přiznal. Soudní kolegium proto rozhodlo, „*aby děkan Lautner byl zbaven kněžské hodnosti a úřadů, degradován podle kanonického práva a pak předán do rukou katových a jeho tělo na popravišti veřejně a zaživa na popel spáleno, což je pro něj zcela zaslouženým trestem a pro jiné odstrašující příklad.*“¹⁵⁶

8. září 1685 potvrdil olomoucký biskup Karel II. z Liechtenštejna-Kastelkornu rozsudek nad děkanem. Poté se dne 12. září 1685 inkviziční soudní kolegium odebralo do Mohelnice, kde další den přečetli Lautnerovi za přítomnosti mohelnických radní a mírovských úředníků rozsudek. Děkanova odpověď ale zněla, že je nevinný a i ti, na které něco přiznal. Naposledy se pokusil vše vysvětlit biskupovi v dopise, který mu před svou smrtí zaslal. Vše, co přiznal, bylo ze strachu před dalším a horším mučením, a že se nedopustil ničeho, co je v rozsudku napsáno. I tento dopis ale zůstal bez odpovědi.¹⁵⁷

¹⁵³ Kníže Karel Eusebius z Lichtenštejna zemřel začátkem dubna 1684 a jeho nástupcem se stal Jan Adam Ondřej z Lichtenštejna. ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 205.

¹⁵⁴ Je zřejmé, že biskup uvěřil výpovědím proti Lautnerovi.

¹⁵⁵ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 205-206.

¹⁵⁶ MEDEK, V.: „Čarodějnický děkan“ *Kryštof Alois Lautner*. In *Severní Morava*. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, s. 16.

¹⁵⁷ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, obět čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 30.

5.5 Upálení na hranici

Dne 18. září 1685 byla vykonána v mohelnickém kostele děkanova degradace světícím olomouckým biskupem Janem Josefem Breunerem. Na zemi byla položena dřevěná podlaha, po které děkan kráčel, aby ji neznámým čarodějnickou nohou. Děkan se marně při aktu odsvěcení¹⁵⁸ snažil protestovat, že není žádný čarodějník. Po odchodu z kostela byl předán katovi Jakubovi Hayovi zvanému Jokl, který ho svázaného posadil na vozík. Za doprovodu dvou zpovědníků (otců kapucínů) byl pod stráží mušketýrů přivezen na popravčí místo.¹⁵⁹ Ve městě této exekuci přihlíželo asi na 20 000 lidí.

Když Lautner vystoupil na hranici, bylo jeho tělo připoutáno řetězem ke kůlu a na biskupův příkaz mu byl přivázán pod krk pytlík se střelným prachem, aby se zadusil a dlouho se netrápil. Bohužel ale katův pomocník ho špatně zapálil. Výbuch Lautnera neudusil, ale jen mu spálil vousy a ožehl obličej, takže byl upálen zaživa. Řada přihlížejících, kteří stáli blízko hranici, slyšeli, jak Lautner bez ustání volal nejsvatější jména „*Ježíš, Maria, Josef a Nejsvětější Trojici*“.¹⁶⁰ Mnozí potom začali říkat, že Lautner byl mučedníkem. Boblig na to ihned reagoval tím, že prý i ďábel má své mučedníky.

Farář Schmidt, který vše rozpoutal, nakonec částečně změnil svůj postoj k Lautnerovi a nejprve pro něho doporučoval u biskupa trest doživotního žaláře. Bezprostřední Schmidtův záznam o exekuci vypovídá o děkanově ušlechtilosti až do konce života, kdy se rozloučil se svými soudci a mírovskými úředníky podáním ruky. Před hranicí se požehnal znamením svatého kříže za doprovodu zpovědníka, který ho neustále utěšoval. Naopak Bobligova relace poskytuje úplně opačný pohled. Například Boblig komentuje to, co prý prohlásil děkan u hranice: „*Spěchám k nebi, vznáším se k nadzemským nebesům*.“,¹⁶¹ že jde o arogantního čarodějníka a k nebesům s ním poletí jeho hříšný život a vědomí čarodějnictví.

¹⁵⁸ Biskup mu do krve vydřel místa cihlou, kde byl jako kněz pomazán posvátným olejem, pak ho kopl a musel se vzdát. PRUCEK, J.: *Pasecký rukopis o upálení Kryštofa Aloise Lautnera*. In *Okresní archiv Olomouc 1986*. Olomouc, 1987, s. 220.

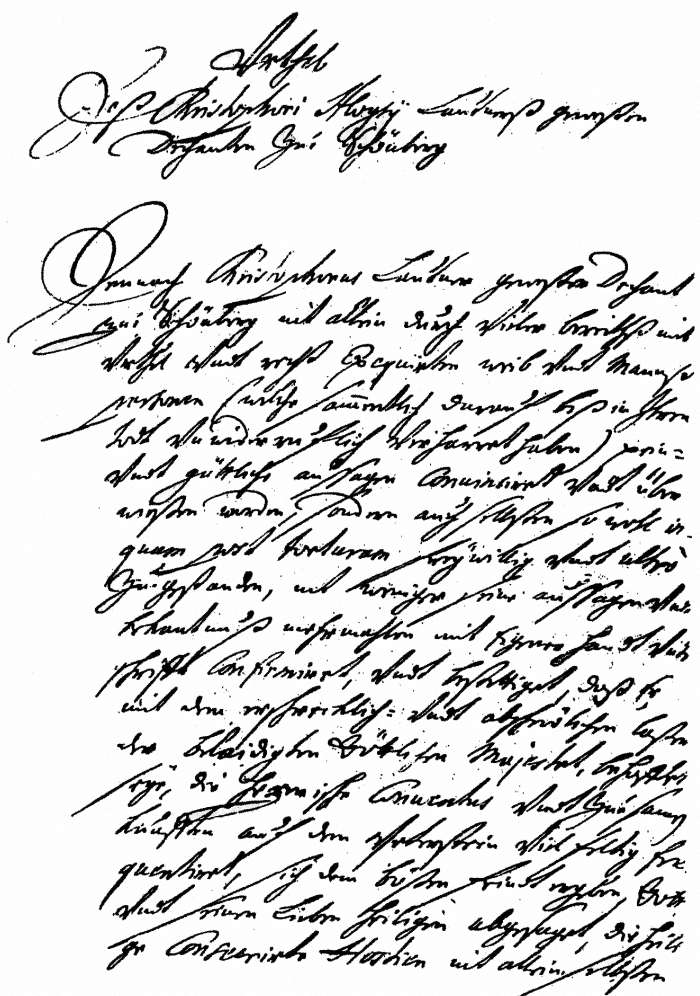
¹⁵⁹ Dnes se zde na okraji města Mohelnice rozkládá park.

¹⁶⁰ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 31.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 31.

Nedlouho po smrti Lautnera napsal šumperský dominikán P. Marquart, kterého také Boblig obvinil z čarodějnictví, ale bezvysledně, o Lautnerovi toto: „Byl mužem skvělého života, bezúhonného jména a příkladných mravů.“¹⁶²

Po smrti děkana Lautnera procesy s čarodějnicemi dále pokračovaly, ale už v menší míře. V okolí Šumperka a Losin zavládl mezi lidmi strach a nejistota. Kdokoliv totiž mohl být obviněn z čarodějnictví, a když by se dostal do vězení, tak už měl malou šanci na vyváznutí.¹⁶³

Handwritten Latin text, likely a legal document or judgment, written in a cursive script. The text is arranged in two main paragraphs, with the second paragraph being significantly longer and more detailed than the first. The ink is dark, and the paper appears aged.

1/9. 1695

Obrázek č. 4: Rozsudek nad děkanem Kryštofem Aloisem Lautnerem¹⁶⁴

¹⁶² Tamtéž, s. 31-32.

¹⁶³ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 208.

¹⁶⁴ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, obět čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 27.

6. Konec čarodějnických procesů na severní Moravě

Během patnácti let – od roku 1678 do roku 1693 bylo upáleno v Losinách a v Šumperku přes sto mužů a žen.

Na jednu stranu s přibývajícimi roky a rozsudky ubývalo v Šumperku zámožných obyvatel a tím také ztrácel Boblig a komise zisk z těchto měšťanů. Na druhé straně se začaly projevovat důsledky čarodějnických procesů na rostoucím hospodářském úpadku knížecího města Šumperka. Ostatní města odmítala obchodovat s tzv. čarodějnickým hnízem a obyvatelům nechtěla poskytovat úvěr z obavy, že by mohli skončit jako čarodějníci na popravišti. Stejná situace byla i na losinském panství, ze kterého měla vrchnost stále nižší příjem.

Jeden z členů losinského tribunálu hejtman Vinarský se dokonce roku 1686 upil k smrti, patrně výčitkami svědomí.

Proti Bobligovi a jeho praktikám vzrůstal odpor u obyvatelstva na Šumpersku i Losinsku.¹⁶⁵ Boblig se proto začal poohlížet po jiném působišti a vybral si bohaté královské město Olomouc. Boblig znal dobře tamní poměry z dob své advokátské praxe. Obviněným z Velkých Losin i Šumperka začal při výslechu podsouvat jména nejzámožnějších olomouckých měšťanů, kteří měli být viděni při čarodějnických shromážděních na Petrových kamenech. Olomoučtí radní si to ale nenechali líbit a závčas poslali císaři Leopoldovi I. svůj protest spolu s obsáhlou zprávou o činnosti Bobligova tribunálu v Šumperku. Podařilo se jim dosáhnout plné podpory panovníka. Boblig byl proto nucen svá obvinění stáhnout.

Od devadesátých let 17. století se zvýšil odpor vůči procesům i mezi vrchností. Dědici po hraběnce z Galle, Jáchym a Maxmilián z Žerotína, převzali po dočasné správě své tety panství zchudlé a i kníže z Lichtenštejna, držitel Šumperka, začínal vnímat neblahé důsledky čarodějnických procesů po stránce hospodářské. Proto v roce 1696 byla činnost losinského a šumperského inkvizičního tribunálu zrušena.

¹⁶⁵ Například obžalovaná Eva Umlaufová z Frankštátu (nyní Nový Malín) na Bobligovu otázku, koho viděla při čarodějnických hostinách, odpověděla, že Bobliga a i ostatní členy tribunálu. Na této výpovědi trvala a nepřiměli jí k odvolání. Nakonec zemřela ve vězení, kde jí našli uškrcenou. ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 209.

Poté již osmdesátiletý Boblig odešel na odpočinek a poslední léta svého života strávil v Olomouci v poklidu a zajištěn penězi, které získal z čarodějnických procesů na severní Moravě, zejména v Losinách a Šumperku.¹⁶⁶

Vládnoucí Habsburkové se snažili skrze vzdělané jezuity zavést do země novou náboženskou a kulturní osvětu. Toto období tzv. českého baroka mělo sice také své stíny, ale z hlediska situace čarodějnických procesů byl kulturní stav země v druhé polovině 17. a po celé následující století mnohem příznivější než ve všech okolních zemích. Osvícenství a racionalismus, celková osvěta a zvýšení vzdělanosti obyvatelstva vedly k ústupu trestního práva proti čarodějnicím. Marie Terezie ve 40. letech 18. stol. trest smrti proti čarodějnicím ruší a nahrazuje ho trestem vězení. Josef II. v 80. letech už čarodějnictví mezi zločiny neuvádí.¹⁶⁷

Počet mužských obětí přitom ve srovnání s obdobnými soudními procesy jinde byl nezvykle vysoký a patří do jisté míry ke zvláštnostem severomoravského honu na čarodějnice. Spolu se slezskými procesy patřily k nejhorším, jaké se u nás odehrály. Slezské procesy z Jeseníků a Zlatých hor si ve srovnání s losinskými a šumperskými procesy vyžádaly více než dvojnásobného počtu obětí. Větší ohlas ale vzbudily ve světě právě šumperské procesy. Především díky tomu, že jejich nejznámější obětí se stal římskokatolický duchovní – Kryštof Alois Lautner.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 208-211.

¹⁶⁷ PODZIMEK, M. *Religionistika II. Judaismus a křesťanství*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2006. s. 89.

¹⁶⁸ ŠINDELÁŘ, B. *Hon na čarodějnice*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. s. 210.

7. Dnešní pohled na čarodějnické procesy

Důvod pronásledování čarodějnic je logickým důsledkem víry v existenci čarodějnic. Kde se na čarodějnice věřilo, tam docházelo a dodnes může docházet k jejich popravám. Příčinou pronásledování byl především strach. Čarodějnice byly pronásledovány stejným způsobem, jak se to dnes děje s příslušníky podzemních hnutí nebo tajných organizací.

Proč pronásledování čarodějnic existovalo? Jen ve 20. století se pronásledování zdůvodňovala: reformací, protireformací, inkvizicí, používáním mučidel při výslechu, náboženskými válkami, vznikem moderního státu nebo kapitalismu, rozšířením užíváním narkotik, změnami lékařských vědomostí, sociálními a kulturními konflikty, pokusy o vymýcení pohanství, odmítáním regulace porodnosti, rozšířením syfilidy nebo nenávisti vůči ženám.¹⁶⁹

Kvůli čarodějnickým procesům byla církev často napadána, ale neprávem. Tato pověra není křesťanského původu. Katolická církev se naopak dlouhá staletí snažila o její vymýcení. V křesťanství neměla své místo. V Bibli ani ve spisech církevních učitelů k ní nejsou nejmenší podklady. Odpovědnost a selhání církve spočívají v tom, že nedokázala v tomto postoji vytrvat i v situaci, kdy se za renesance ona pověra stala masovou záležitostí, že ustoupila pohanskému duchu, duchu tohoto světa.

Čarodějnické procesy byly většinou záležitostmi světských, nikoli církevních soudů. Je pravda, že papež Inocenc VIII. je akceptoval, ale je také pravda, že jiný papež Pius V. (1566 – 1572), je v Církevním státě zakázal.¹⁷⁰

Historička Jenny Gibbonsová poukazuje také na zavádějící informace ohledně organizování čarodějnických procesů církevní inkvizicí. Když dva němečtí inkvizitoři Sprenger a Institoris koncem 15. století vydali spis *Kladivo na čarodějnice*, který přispěl k rozšíření čarodějnických procesů v Německu, inkvizice se od toho distancovala a papež Pius V. tuto knihu dal na index zakázaných knih.¹⁷¹ Jezuita Fridrich von Spee vystoupil v Německu ostře proti čarodějnickým procesům v souladu

¹⁶⁹ MRÁČEK, P. K. *Upalování čarodějnic a inkvizice*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 21.

¹⁷⁰ MALÝ, R. *Církevní dějiny*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. s. 217-218.

¹⁷¹ MALÝ, R. *Pravda a lež o čarodějnických procesech* [online]. 2008, březen [cit dne 2. 4. 2008]. Dostupné z <http://jhspecial.webpark.cz/carodejnice.htm>.

s naukou svého řádu. Díky těmto prorockým hlasům, které se uvnitř církve objevily, došlo nakonec k ústupu této pověry a s ní také procesů a hranic.¹⁷²

Teprve ve 2. polovině 20. století bylo vědecky objasněno, že za obětí evropskému pronásledování čarodějnic padlo mnohem méně lidí, než se obecně soudilo. Lidské povědomí ovlivnilo a stále ovlivňuje především množství neseriózních sdělovacích prostředků. Některé zcela nekriticky přejímají dávno vyvrácené údaje, které měly za hlavní cíl zejména poškodit jak katolickou tak evangelickou církev. Vědeckým výzkumem podložené údaje dnes hovoří za celou epochu pronásledování o 60 000, 50 000, nebo 40 000 popravených.¹⁷³

Je nesporné, že problém čarodějnických procesů zatěžuje minulost církve. Profesor církevních dějin na katolické teologické fakultě v Mnichově G. Schwaiger k tomu říká: „*Těžká vina spočívá na všech křesťanech a na všech křesťanských církvích. Světský i duchovní meč, světská i duchovní moc, se spojily v katolické a reformované církvi, aby chránily čistotu pravé víry a odvrátily působení satana a to nucením a násilím až k bolestné popravě. Nejhorší věcí přitom je, že hlavní aktéři se dlouho domnívali, že tím uctívají jméno boží. A to působí historikovi objektivní bolest, která neslábne ani odstupem staletí.*“¹⁷⁴

Otázky čarodějnických procesů se nedotkl ani II. vatikánský koncil,¹⁷⁵ i když k tomu poskytoval církevní dokument o církevní správě mnoho příležitostí. Tato látka je od konce 60. let znovu hodně probírána ze všech úhlů.¹⁷⁶ Někteří teologové se pokusili formulovat svá mínění k tomuto problému.

¹⁷² MALÝ, R. *Církevní dějiny*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. s. 217-218.

¹⁷³ MRÁČEK, P. K. *Upalování čarodějnic a inkvizice*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 68.

¹⁷⁴ NESNER, J.-H. *Teufelsglaube und Hexenprozesse*. Mnichov 1987, s. 3. Cit. Dle: ZUBER, R: *Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus*. In *Z doby prvních letů na koštěti*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. s. 18.

¹⁷⁵ Druhý vatikánský koncil bylo shromáždění více než 2 500 katolických biskupů na dosud posledním ekumenickém koncilu, které svolal papež Jan XXIII. (1958-1963), a které zasedalo v letech 1962-1965. Cílem koncilu bylo reagovat na potřeby doby. Přímou nedefinoval žádnou novou nauku či dogmata. Mezi nejvýraznější teologická vyjádření koncilu patří potvrzení svátostné povahy biskupského svěcení. Koncil měl výrazný vliv na obnovu liturgie v katolické církvi, která tímto koncilem započala výrazný posun ve způsobu, jak se katolická církev sama chápe. http://cs.wikipedia.org/wiki/2._vatikánský_koncil [cit. dne 10. 4. 2008]

¹⁷⁶ ZUBER, R: *Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus*. In *Z doby prvních letů na koštěti*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. s. 18.

Například teolog Gérest říká, že iracionální lidová fantazie nebyla potlačována, ale spíše podněcována.¹⁷⁷ Bůh svěřil církevní inkvizici a světským soudům ochranu nad čistotou víry. Skutečnost, že člověk žil více ve strachu před d'ábelskými mocnostmi než v důvěře v boží všemohoucnost, představovala vlastně regresi víry v dualismus a perverzi praxe víry v magii.

K oživení moderního čarodějnictví přispěla svým dílem anglická folkloristka M. Murrayová¹⁷⁸, která tvrdila, že středověké a novověké čarodějnice byly nositelkami starého pohanského kultu Diany nebo germánské Holdery. Obě byly bohyněmi plodnosti, nevázané svobody a ctitelkami přírody. Její kniha měla velký ohlas a podnítila vznik bílé magie tzv. wicca¹⁷⁹ (čarodějnice).¹⁸⁰

Víra v čarodějnou moc je v rozličné podobě přítomna v mnoha kulturách. Je vlastní zvláště kulturám indoevropským a i v dnešní době přežívá jak ve vyspělých, tak v primitivních společnostech.

Ze všech historických epoch se zachovaly stovky příruček a návodů k provozování magie, které dokazují, že lidé provozovali a provozují magii vlastně dodnes. Svědčí o tom hodně vydávané praktické knížky a příručky o magii. Stačí navštívit příslušná nakladatelství a rozhlédnout se po přeplněných pultech s touto literaturou.¹⁸¹

¹⁷⁷ C. GÉREST, *Der Teufel in der theologischen Landschaft der Hexenjäger des 15. Jahrhunderts*. Eine Studie über den Hexenhammer. Concilium 11 (1975), s. 173. Cit. Dle ZUBER, R: *Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus*. In *Z doby prvních letů na koštěti*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. s. 18.

¹⁷⁸ Její dílo má název *Witch Cult in Europe*, které vyšlo v Oxfordu roku 1921. ZUBER, R: *Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus*. In *Z doby prvních letů na koštěti*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. s. 32.

¹⁷⁹ Wicca je náboženství, které je rozšířeno především v anglosaských zemích, založené Geraldem B. Gardnerem někdy v polovině 20. století. Samotné slovo „Wicca“ ve staré angličtině označuje čarodějnici nebo čaroděje. Samotní příslušníci tohoto náboženství se také označují za čarodějnici či čaroděje, ale neztotožňují se s veškerým (dnes velice oblíbeným) čarodějnictvím. Wicca je tradice mystérií a není otevřená veřejnosti. Za utajenou součást se považuje zejména Kniha stínů, významy symboliky, přesná podoba rituálů, způsob provedení rituálů, jména a celá řada dalších skutečností. Wiccané slaví během roku osm velkých svátků, které se většinou označují jako sabaty, a dvanáct až třináct úplňků obvykle označovaných esabaty. Často se jako základní pravidlo uvádí „Čiň, co chceš, pokud nikomu neškodíš“ (Wiccanské rede). Wiccané se většinou sdružují do skupin zvaných Coven. Existuje velké množství různých větví či forem a stále ještě vznikají další. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Wicca> [cit. dne 10. 4. 2008]

¹⁸⁰ ZUBER, R: *Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus*. In *Z doby prvních letů na koštěti*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. s. 19.

¹⁸¹ MRÁČEK, P. K. *Upalování čarodějnic a inkvizice*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 23-24.

Některé jednotlivé rádoby čarodějnice nabízejí prostřednictvím novinové inzerce a televizních pořadů své služby za honorář – k nim patří mj. číselná loterie, věštění z křišťálové koule, věštění z karet, horoskopy, dohazování a zbavování se partnera na dálku magickými praktikami atd.¹⁸² Uvedenými praktikami může docházet k zneužívání duchovního citění lidí mnohými ziskuchtivými jedinci.

Podíváme-li se do nejrozumnějších knih, které se snaží nějakým způsobem vyrovnat s jevem čarodějnických procesů, setkáváme se v podstatě s dvojím vysvětlením. Na jedné straně je to duševní choroba, nebo alespoň psychopatie u žalobců, vyšetřovatelů, soudců i jejich obětí. Na druhé straně jsou to společenské vazby, které vedou k záměrnému vytváření atmosféry strachu.¹⁸³

7.1. Současný pohled na osobu Kryštofa Aloise Lautnera

Papež Jan Pavel II. napsal: *„Je rovněž správné, aby církev, zatímco se druhé tisíciletí chýlí ke konci, s jasnějším vědomím vzala na sebe hříchy svých synů ve vzpomínce na všechny situace v průběhu dějin, kdy se vzdálili od ducha Krista a jeho evangelia, a namísto svědectví života, inspirovaného hodnotami víry, poskytovali světu podívanou na způsoby myšlení a jednání, které byly skutečnými formami protisvědectví a pohoršení.“*¹⁸⁴

...To je jeden z úkolů křesťanů, kráčejících vstříc roku 2000. Blízkost konce druhého tisíciletí vybízí všechny ke zpytování svědomí a k vhodným ekumenickým iniciativám, aby tak mohli k velkému jubileu přistoupit ne-li již jako úplně sjednoceni, pak alespoň jako mnohem bližší překonání rozdělení druhého tisíciletí....

...Další bolestnou kapitolu, k níž se synové církve nemohou vrátit jinak než s duchem otevřeným pro pokání, představuje tichý souhlas, projevovaný zvláště v některých staletích, s metodami intolerance a dokonce násilí ve službě pravdě. Je pravdou,

¹⁸² <http://cs.wikipedia.org/wiki/Čarodějnictví> [cit. dne 25. 2. 2008]

¹⁸³ ŠIMŮNEK, J. *Medicínský pohled na některé stránky čarodějnictví a vampyrismu* [online]. 1994, červen [cit. dne 25. 3. 2008] Dostupné z <http://www.scifi.cz/ik/1994/19940652>.

¹⁸⁴ *Tertio millennio adveniente, Apoštolský list Jana Pavla II. O přípravě na jubilejní rok 2000 z 10. listopadu 1994*, Zvon, 1995, Církevní schválení Arcibiskupství pražského č. j. 567/95 ze dne 22. 2. 1995 2. vat. koncil, *Věroučná konstituce o církvi Lumen gentium*, čl. 8. [cit. dne 1. 5. 2008] Dostupné z <http://www.kebrle.cz/>.

*že správný historický úsudek se neobejde bez pečlivého uvážení dobových kulturních podmínek, pod jejichž vlivem se mnozí mohli v dobré víře domnívat, že autentické vydávání svědectví pravdě znamená potlačovat nebo aspoň vylučovat názor druhého. Nejrozumnější důvody často vytvářely předpoklady intolerance a oživily atmosféru vášní, z níž se dokázali vytrhnout jen lidé velkého ducha, opravdu svobodní a plní Boha. Ale ani uvážení polehčujících okolností nezabavuje církev povinnosti hluboce žet slabosti tolika svých synů, kteří pokřivili její tvář, a dokonce zabránili tomu, aby plně nahlížela obraz ukřižovaného Pána, nepřekonatelného příkladu trpělivé lásky a pokorné mírnosti. Z těchto bolestných rysů minulosti vyplývá pro budoucnost poučení, které musí vést každého křesťana k tomu, aby se pevně držel zlatého pravidla: „Pravda nevznáší svůj nárok jinak než silou pravdy samé...“.*¹⁸⁵

Tato slova papeže Jana Pavla II. přináší omluvu za historické hříchy minulosti, k nimž patří i inkvizice a dostává se i patřičnému uznání šumperské oběti, knězi Kryštofu Aloisi Lautnerovi.

Rehabilitaci děkana Lautnera si vzala za své odborná komise, tzv. Lautnerova komise, kterou ustanovil olomoucký arcibiskup Jan Graubner. Chybu římskokatolické církve připustil na zasedání arcibiskupské komise také páter František Holeček, sekretář komise ustanovené k prošetření Lautnerova případu.¹⁸⁶

Zemřel Lautner opravdu jako mučedník? K čemu dospěla církevní komise a co má být výsledkem jejího bádání? Podle pátera Holečka zemřel Lautner násilnou smrtí s čistým svědomím a přesvědčením, že umírá za víru. Považuje proto za dobrý akt spravedlnosti děkana Lautnera znovu vepsat do stavu kleriků. Návrh předložili Radě pro jednotu křesťanů.¹⁸⁷

Dne 12. března roku 2000 pronesl papež Jan Pavel II. prosbu k Bohu o odpuštění za viny, kterých se dopustili synové Církve ve druhém tisíciletí jejich dějin. Zavázal i budoucnost Církve, když požádal křesťany, aby se to, co se stalo v minulosti, už nikdy nestalo.¹⁸⁸ Lautner rehabilitován nebyl. Papež Jan Pavel II. pronesl pouze omluvu, ale konkrétní jména neuvedl.

¹⁸⁵ Tamtéž, *Deklarace o náboženské svobodě Dignitatis humanae*, čl. 1.

¹⁸⁶ KVAPILOVÁ, Z. *Arcibiskup uctil památku šumperského děkana*. Kulturní život Šumperka, 2000, roč. 2000, č. 8, s. 3-4.

¹⁸⁷ BOBŮRKOVÁ, E., DVOŘÁKOVÁ, M. *Krvavá alchymie středověku*. Magazín Dnes+TV, 1999, roč. 10, č. 47. (21. 10. 1999), s. 34.

¹⁸⁸ HOLEČEK J. F. *Církev nastoupila novou cestu*. [online] Úvodník „La Civiltà Cattolica“, roč. 151, č. 3597, (6. 5. 2000), s. 217-236. [cit. dne 24. 4. 2008] Dostupné z <http://www.etf.cuni.cz/kat-cd/cd-holecek.htm>.

Je proto nasnadě otázka, z jakého důvodu nebyl Lautner znovu zapsán do stavu kleriků, jak to požadovala již zmíněná Lautnerova komise? Podle slov historika Polácha to mohl být Latnerův údajný nemanželský syn s hospodyní Zuzanou Voglickovou. Z hlediska katolické církve je to porušení jednoho z desatera Božích přikázání.¹⁸⁹ Je to samozřejmě jen jedna z mnoha spekulací, proč nebyl ospravedlněn. V samotných procesech za domnělé čarodějnictví se naopak stal nevinnou obětí, což dokládá řada důkazů z té doby.

Město Šumperk dne 21. června 2000 uctilo památku děkana Lautnera. Na zeď bývalé fary umístila farnost svatého Jana Křtitele pamětní desku Kryštofu Aloisi Lautnerovi, nevinné oběti čarodějnických a inkvizičních procesů 17. století.¹⁹⁰ Pomník z roku 1930 má Lautner i na místě jeho upálení v mohelnickém městském parku, kde pak byl rozsypán jeho popel.¹⁹¹

Obrázek č. 5: Pamětní deska Kryštofu Aloisi Lautnerovi v Šumperku¹⁹²

¹⁸⁹ Přikázání z Božího desatera - šesté přikázání Nesesmilníš.

¹⁹⁰ KVAPILOVÁ, Z. *Arcibiskup uctil památku šumperského děkana*. Kulturní život Šumperka, 2000, roč. 2000, č. 8, s. 3.

¹⁹¹ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 32.

¹⁹² Fotografie - vlastní zdroj.

Román Václava Kaplického - *Kladivo na čarodějnice*

Kaplického román *Kladivo na čarodějnice*¹⁹³ postihuje sice formou literární fikci, ale na základě studia historických pramenů událostí, které mají charakter justičního zločinu. Román však svým základním vyzněním odkazuje na autorovu přítomnost – na justiční zločiny 20. století.¹⁹⁴

Podle Kaplického knihy byl natočen v roce 1969 český film režiséra Otakara Vávry *Kladivo na čarodějnice*. Film vypráví o čarodějnických procesech ve Velkých Losínách a v Šumperku v 17. století. Ve filmu je vidět vznik navozování atmosféry strachu mezi lidmi a metody k vynucování přiznání. Protože tyto metody připomínaly dobu stalinismu (50. léta)¹⁹⁵, film byl stažen z distribuce a na televizních obrazovkách se objevil až po roce 1989.¹⁹⁶

Nechvalně proslulá postava románu Václava Kaplického, ale i historická osobnost, inkvizitor Boblig, byl skutečně přinejmenším bezcitný psychopat. Zlikvidoval pro vlastní obohacení mnoho osob, převážně žen. Autor románu *Kladivo na čarodějnice* Václav Kaplický i režisér stejnojmenného filmu Otakar Vávra udělali z Bobliga nevzdělaného hlupáka s rysy sadistického psychopata. Účast na mučení mu přinášela sexuální uspokojení, což by jeho činy do určité míry omlouvalo. Chladnokrevně využil mocenských potřeb církve a cílevědomě odstraňoval rodiny místních bohatých obyvatel. Případy několika nápadně se projevujících starých žen, které byly patrně sklerotické nebo jinak mozkově postižené, mu posloužily jen jako prostředek k rozšíření čarodějnických procesů. Skutečným důvodem k rozpoutání procesů byl majetek odsouzených. Boblig měl poměrně velký podíl z tohoto majetku, a proto si vybíral dopředu pouze majetné občany.¹⁹⁷

¹⁹³ Dílo Václava Kaplického má shodný název jako proslulá příručka pro inkvizitory.

¹⁹⁴ ANTONÍN, L. *Akta o čarodějnických procesech a kladivo*. Tvar, 2007, roč. 18, č. 4, s. 15.

¹⁹⁵ Převzít moc se KSČ podařilo 25. února 1948 (tzv. Vítězný únor). Na přelomu 40. a 50. let procházela strana značnými změnami. V období teroru (1948–1954) bylo popraveno 241 lidí – obětí justičních vražd. Další stovky lidí zemřely ve vězení nebo při pokusu o útěk za hranice. Až do konce komunistického režimu byly sta tisíce lidí nespravedlivě vězněny. Oběťmi represí byli členové západního (ale částečně i východního) odboje, dále kněží, soukromí rolníci a intelektuálové. Mnoho režimu nepohodlných lidí bylo vyhozeno ze zaměstnání. V rámci stalinské teze o zostřování třídního boje byli popraveni i někteří členové KSČ, včetně generálního tajemníka Rudolfa Slánského.

http://cs.wikipedia.org/wiki/Komunistická_strana_Československa [cit. dne 26. 4. 2008]

¹⁹⁶ [http://cs.wikipedia.org/wiki/Kladivo_na_čarodějnice_\(film\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Kladivo_na_čarodějnice_(film)) [cit. dne 26. 4. 2008]

¹⁹⁷ ŠIMŮNEK, J. *Medicínský pohled na některé stránky čarodějnictví a vampyrismu* [online]. 1994, červen [cit. dne 27. 4. 2008] Dostupné z [http:// www.scifi.cz/ik/1994/19940652](http://www.scifi.cz/ik/1994/19940652).

V mnoha publikacích a zejména v knize Václava Kaplického je napsáno, že se Boblig řídil *Kladivem na čarodějnice* od inkvizitorů Sprengera a Institorise, což je ale nepravdivé, protože tuhle knihu znal jen z citací jiných autorů.¹⁹⁸ Hned na přebalu Kaplického knihy je uvedeno, že „podle tohoto otřesného dokumentu postupoval i olomoucký advokát Boblig z Edelstadtu“.¹⁹⁹

Známé časté pití inkviziční komise bylo také mnohdy v literatuře zmiňováno a zvláště pití Bobliga. V tehdejší době byly tyto hostiny při soudních řízeních běžné, i když samozřejmě některé byly až příliš okázalé. Např. při Lautnerově konfrontaci se Sattlerem si inkviziční komise pochutnala *na pülce telete, püldruhém skopci, dvou telecích jazycích, 36 ptácích, dále na šnecích, slepicích, kapounech, sýru, vejcích, citronech a k tomu vypila 53 mázů vína a sud piva*.²⁰⁰

Z dnešního pohledu je zřejmé, že by se Boblig nedožil tolika let, kdyby tak nesmírně pil, jak je popisováno v Kaplického knize *Kladivo na čarodějnice*. „Boblig krvavýma očima pohlédl na hrbatého druha, a najednou se rozchechtal, až se mu otrásal břich. Chopil se sklenice a naráz ji vyprázdnil do dna.“²⁰¹

Hlavní postava románu, děkan Kryštof Alois Lautner, patří k psychologicky nejvykreslenějším postavám v celém díle. V úvodních kapitolách ho autor představuje jako vzdělaného, chytrého a láskyplného člověka, moudrého kněze a pracovitého muže s poctivou povahou, který je dobrým rádcem a přítelem všech lidí kolem sebe. „Děkan byl dobrý společník. Všichni věděli, že s ním bude ještě veseleji. ... Lautner se dosud neposadil, třebaže ho všichni chtěli mít vedle sebe a nabízeli mu místo....“²⁰²

V díle není vylíčen jako kladný hrdina v běžném slova smyslu. Jde o typ člověka, který je zmítán pochybnostmi, kterými postupně překonává vlastní slabost a strach.²⁰³ „Děkan Lautner, když ve svých myšlenkách dospěl až sem, se zachvěl. Pochybovačnost je hrozný hřích, zejména u kněze. Nepodobá se snad tomu člověku, který tvrdil, že není Boha ani d'ábla, protože nepřišel ani Bůh ani d'ábel, když je volal na pomoc? A Bůh

¹⁹⁸ Viz kapitola 5.3 Mírovský vězeň (Lautnerovy konfrontace a první mučení).

¹⁹⁹ KAPLICKÝ, V. *Kladivo na čarodějnice*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987.

²⁰⁰ SPURNÝ, F. *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických procesů*. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 22.

²⁰¹ KAPLICKÝ, V. *Kladivo na čarodějnice*. dotisk 2003. Praha: Český klub, 2003. s. 68.

²⁰² Tamtéž, s. 8 - 9.

²⁰³ KAPLICKÝ, V. *Kladivo na čarodějnice*. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987. s. 341–342.

*ho nepotrestal, když se proti němu vzbouřil. V hrůze sklesl na klekátka před Ukřižovaným. “....”*²⁰⁴

V pozadí této knihy můžeme spatřovat skrytý význam politických procesů v 50. letech v ČSR. Na jedné straně inkvizitor Boblig, jako představitel politické moci a na druhé straně nevinná oběť, kněz Kryštof Alois Lautner. V knize je popsán proces jen jako zástěrka k likvidaci nepohodlných lidí a neideologicky smýšlejících se stranou, jak tomu bylo v 50. letech, např. tzv. Číhošťský zázrak.²⁰⁵

²⁰⁴ KAPLICKÝ, V. *Kladivo na čarodějnice*. dotisk 2003. Praha: Český klub, 2003. s. 86.

²⁰⁵ V obci Číhošť došlo na přelomu let 1949/1950 k událostem, které jsou dodnes známy jako tzv. Číhošťský zázrak. Při mši svaté o 3. adventní neděli se několikrát během kázání místního faráře Josefa Toufara pohnul asi půl metru vysoký kříž nad svatostánkem na hlavním oltáři. O faráře se kromě církve začíná zajímat i STB. Posléze je uvězněn a díky vyšetřovacím praktikám (zejména mučení) umírá. Dodnes se přesně neví, jak si celou číhošťskou událost vysvětlit. Někteří věří tomu, že to byl skutečně zázrak. Církev je v tomto směru velmi opatrná. Existuje také verze, že komunisté potřebovali nějaký odstrašující příklad a hýbání kříže je jejich dílem. Verze, že by měl s hýbáním kříže cokoliv společného farář Toufar, byla vyvrácena zkoumáním v 90. letech 20. století. Jedno je ale jisté - farář Toufar se stal obětí justiční vraždy. http://cs.wikipedia.org/wiki/Číhošťský_zázrak [cit. dne 30. 4. 2008]

8. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala čarodějnickými procesy na území Koruny české v 17. století a zejména osobou šumperského děkana Kryštofa Aloise Lautnera.

Původní příčinou čarodějnických procesů byly nepravé přestupy na katolictví ve Španělsku a hereze. Jedním z nových předmětů šetření se od 16. století stala magie a okultní praktiky, které provozovalo chudé obyvatelstvo. Mezi nevzdělanými, prostými a velmi pověřivými obyvateli se šířilo množství staropohanských nebo i z křesťanství vycházejících okultních praktik. Rozsah okultní a esoterické praxe byl pravděpodobně velmi široký. Od černé magie, přes léčitelství, mantiku až po kořenářství a aplikaci přírodních halucinogenů. Používání psychotropních přírodních látek (z rostlin a hub) pomáhalo obyvatelstvu řešit chudobu a celkovou společenskou frustraci z válek a pohrom pozdního středověku.²⁰⁶ Hruža vlivu ze zla u lidí a uvedené praktiky, které byly církví zapovězeny, to vše napomáhalo k rozšíření pronásledování čarodějnic.

Nelze se proto divit, že se tato pověra rozšířila až v hon na čarodějnice, který v některých zemích dosáhl nesmírných rozměrů. Je zajímavé, že nejméně procesů bylo v severských zemích, v pravoslavné východní Evropě a na Balkáně.²⁰⁷

Podíl na tom má i hojně vydávaná literatura, která se čarodějnictvím zabývala. Můžeme sem zařadit i magické příručky jako např. *Menší klíčky Šalamounovy*, *Nostradamova prorocství*, aj. Patří sem dále proslulé *Kladivo na čarodějnice* (*Malleus maleficarum*), příručka mnoha inkvizitorů a papežská bula *Summit desiderantes affectibus* papeže Inocence VIII. Díky těmto dvěma spisům se rozpoutaly procesy s čarodějnicemi v mnoha zemích a víra v d'ábla se ještě více prohloubila. Tato literatura působila i na panovníky, církevní hodnostáře a soudce při procesech světských i církevních. V práci jsem upozornila na to, že dílo *Kladivo na čarodějnice* bylo papežem Piem V. dáno na seznam zakázaných knih jako neodpovídající církevnímu učení, což mnoho autorů ve svých dílech přecházelo. Existovaly také metodické příručky pro inkvizitory, ve kterých byly popsány postupy k řízení procesů s čarodějnicemi a jejich pronásledování. Nejznámější z nich byla příručka jezuity Martina Antonia Delria

²⁰⁶ PODZIMEK, M. *Religionistika II. Judaismus a křesťanství*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2006. s. 87.

²⁰⁷ BRACHTL, Z., SPURNÝ, F.: *Čarodějnické procesy na Jesenicku*. Vlastivědné zajímavosti č. 223. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1987, 1. sv.

Vyšetřování o magii (Disquisitones magicæ). Vznikaly i díla, která se stavěla proti procesům s čarodějnicemi např. dílo *Cautio Criminalis* Fridricha von Spee. Dnes je nám většina této literatury zpřístupněna díky překladům do českého jazyka, takže se můžeme dozvědět více o tehdejší pověře o čarodějné moci lidí.

V druhé části práce jsem rozebrala několik pádných důvodů, proč zrovna na území severní Moravy se rozšířily procesy s čarodějnicemi. Na území Koruny české se procesy s čarodějnicemi rozvinuly až po třicetileté válce, kdy probíhala na celém území rekatolizace obyvatelstva. Luterská církev začala s pronásledováním čarodějnic již dříve, ale neměla zde takový vliv, jako např. v německých zemích. V Čechách se nesetkáváme s procesy s čarodějnicemi ve větší míře, pouze tu a tam byla některá žena obviněná z čarodějnictví, ale tresty zde byly mírnější. Je pravděpodobné, že pověra o čarodějné moci osob zde nenašla tak velkou odezvu oproti slezskému území a Moravě, kde byl navíc silný vliv sousedního luterského německého Slezska. Jak je známo, na německém území docházelo k většímu počtu obětí honu na čarodějnice. Dalším z důvodů mohl být vydaný zákoník *Koldínova městská práva*, který byl kodifikován na Moravě až v roce 1697. Tedy v době, kdy čarodějnické procesy na tomto území již byly u konce.

Sám císař Leopold I. se zajímal o nové koncepty přírodních věd a umění. V některých zásadních náboženských otázkách byl naprosto nesnášenlivý především v čarodějnictví, v jehož existenci věřil. Byl pro jeho tvrdé a nemilosrdné pronásledování. Není se čemu divit, že obyvatelstvo bylo ovlivněno císařovým názorem a někteří lidé toho dokázali zneužít ve svůj prospěch (např. inkvizitor Boblig).

Pozornost jsem v práci věnovala i jesenickým procesům s čarodějnicemi, které jsou nejtemnější kapitolou historie tohoto kraje. I zde sehrál svoji roli inkvizitor, Ferdinand Zachera z Nisy, který nechal upálit několik desítek zámožných žen za účelem svého obohacení. Čarodějnické procesy na Jesenicku svou krutostí a počtem obětí mnohonásobně předčily losinsko – šumperské procesy. Bohužel se dochovalo malé množství dokumentů, a proto se nám přesnější údaje o počtu upálených osob už nikdy nepodaří zjistit. Podle realistických odhadů si procesy v oblasti Jesenicka vyžádaly

v letech 1622 – 1684 nejméně 300 lidských životů. Skutečné číslo ale bude určitě daleko vyšší.²⁰⁸

V 80. letech 17. století se procesy přesunuly na panství Velké Losiny a posléze na město Šumperk, které se těmto procesům nedokázalo postavit. Při procesech bylo upáleno 104 obětí. Nejznámější osobou se stal inkvizitor Jindřich František Boblig z Edelstadtu, který měl praxi z čarodějnických procesů z Jesenicka, kde byl jako přísedící v komisi. Boblig neměl doktorát z církevního práva, neboť nedostudoval zřejmě z důvodu vidiny obohacení z inkvizičních procesů. Samotná postava Bobliga je opředená mnoha spekulacemi, např. že byl psychicky narušenou osobností s mnoha sexuálními úchylkami. Dle současného historického bádání se tato hypotéza zdá jako reálná.²⁰⁹

Kritický rozbor Bobligovy judikatury je jedním z předmětů, které literatura, zabývající se procesy na severní Moravě, stále spíše opomíjí.

Podobně jako je tomu u všech témat souvisejících s dějinami čarodějnictví, tak i kompletní bibliografie severomoravských procesů by zaplnila mnoho stran, ale většina z toho by patřila do kategorie angažovaného písemnictví a beletrie. Snažila jsem se proto věnovat pouze pracím, které jsou čtenáři v českém jazyce faktograficky přínosné, byť s mírným tendenčním výkladem (např. u Václava Medka, Bedřicha Šindeláře aj.). Novější přehlednou studii *Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, oběť čarodějnických inkvizičních procesů* napsal František Spurný – Vojtěch Cekota – Miloš Kouřil. Bohužel také nenaplnila, jak se zdá, očekávání, která do ní byla vkládána. Výhrady jsou zejména k jejímu schematickému a nekritickému pohledu a některým obsahovým nepřesnostem.

Při procházení literatury ohledně obvinění a následného procesu s Lautnerem nám vyvstane několik otázek, na které se jen těžko hledají odpovědi. I já jsem měla problém s některými nejasnými okolnostmi ohledně procesu. Bohužel jsem nedokázala zjistit přesnou pohnutku, proč nechal olomoucký biskup upálit děkana Lautnera. Nastínila

²⁰⁸ Tamtéž, 1. sv.

²⁰⁹ ŠIMŮNEK, J. *Medicínský pohled na některé stránky čarodějnictví a vampyrismu* [online]. 1994, červen [cit. dne 5. 5. 2008] Dostupné z [http:// www.scifi.cz/ik/1994/19940652](http://www.scifi.cz/ik/1994/19940652).

jsem v práci několik možných důvodů, které mohly zapříčinit Lautnerovu smrt. Zdá se, že i biskup věřil v existenci čarodějné moci u lidí a nechal se přesvědčit výpověďmi 36 osob. Určitě zde sehrála svoji roli v té době i politika. Nechávám proto tuto otázku volnou pro další hlubší prozkoumání.

V čem byla osoba děkana Lautnera výjimečná a při samotných procesech naopak problematická? Pokusila jsem se nastínit pár odpovědi v diplomové práci.

Lautnerova výjimečnost spočívala v jeho oblíbenosti a značnému respektu mezi farníky. Lautner vynikal pozoruhodnými vědomostmi z několika oborů, mimo jiné i z astronomie. Hrál na housle a vlastnil vedle not a různých astronomických přístrojů a pomůcek i větší knihovnu, kde měl kolem 337 knih teologického, historického i právního zaměření. Tyto astronomické přístroje označil Boblig za magické předměty a uváděl je jako důkaz Lautnerova čarodějnictví. Lautner se těšil velké oblibě mezi lidmi díky svým dobrým charakterovým vlastnostem, vlídností a shovívavostí. Navíc měl přátelskou povahu, takže ho lidé měli rádi jako zábavného společníka a zvali ho ke svatebním hostinám, ke křtinám, k oslavám životních jubileí atd. Podle mého názoru byl na svoji dobu osobou osvícenskou, což mohla být i jedna z příčin, proč ho Boblig obvinil.

Choval se také tolerantně k nekatolíkům ve své farnosti. Věděl o nich a často nad tajnými evangelíky přimhouřil oči a spokojil se s jejich formální příslušností k římskokatolické církvi. Tato skutečnost mohla přispět k hodnocení jeho osoby jako problematické. A v neposlední řadě zde evidentně sehrál roli i intimní poměr Lautnera s hospodyní Zuzanou Voglickovou a jejich údajný nemanželský syn. Nepodařilo se mi zjistit přesný důvod jeho problematičnosti v procesech, v práci jsem pouze některé aspekty naznačila, a proto ponechám tuto záležitost otevřenou jinému studiu.

Musíme si uvědomit, že Lautner byl obviněn světským soudem, a posléze byla zřízena biskupská komise, která s vědomím olomouckého biskupa a majitelů panství (Lichtenštejnů), kde se procesy odehrávaly, nechala Lautnera upálit. Zodpovědnost tedy nenáleží jen církvi, ale svůj podíl nese i světská moc. V práci jsem dospěla k této skutečnosti a je důležité, aby byla vnímána jako zásadní informace této problematiky.

V roce 1998 byla ustanovena komise při olomouckém arcibiskupství, která měla prozkoumat protokoly, výpovědi i rozsudky inkvizičního soudu a chtěla nechat děkana Lautnera znovu zapsat na seznam kleriků. V roce 2000 odhalil v Šumperku olomoucký arcibiskup Jan Graubner děkanu Lautnerovi pamětní desku a omluvil se za díl viny církve na procesech.²¹⁰ Komise dosud nevydala žádné prohlášení o výsledku svého bádání. Pouze ze strany papeže Jana Pavla II. byla vyjádřena omluva za historické hříchy minulosti. Musíme si tedy počkat na konečné stanovisko Lautnerovy komise, kde doufám budou některé nezodpovězené otázky objasněny.

Je důležité také připomenout, že je nutné se zabývat nejen děkanem Lautnerem, ale taktéž zdůvodnit smrt všech ostatních obětí čarodějnických procesů na Šumpersku a Losinsku.

Z dnešního pohledu můžeme v procesu s děkanem Lautnerem spatřovat obdobu komunistických procesů v 50. letech v ČSR, kdy zde byli také zatýkáni nepohodlní lidé, kteří nesympatizovali s ideologií komunistické strany. Metody a praktiky výsledku (i mučení) připomínaly v mnohém inkviziční procesy ze 17. století. Mezi obviněnými bylo mimo jiné i několik kněží. Na pozadí těchto událostí napsal Václav Kaplický knihu *Kladivo na čarodějnice* a posléze natočil Otakar Vávra i stejnojmenný film, který byl zakázán právě kvůli skrytému významu politických procesů v 50. letech.

V diplomové práci jsem vyvrátila nepřesná fakta, která jsou často zmiňovaná v literatuře např. to, že se Boblig v procesech řídil knihou *Kladivo na čarodějnice* aj. Otevřela jsem některá tabuizovaná témata v katolické církvi a je na zvážení každého z nás, jak se k osobě Lautnera postavíme. Pro mě je Lautner nevinnou osobou. V tehdejší době mohl být na základě smyšlených přiznání obviněn z čarodějnictví kdokoliv, nehledě na jeho postavení a moc. Lautner se určitě provinil svým milostným vztahem s hospodyní Zuzanou Voglickovou proti církevní morálce, ale kdo byl tenkrát v tomto směru nevinný? Dalo by se říci, že byl „ve špatné době na špatném místě“

Soudit minulost z pohledu mentality člověka 20. století je naivní a směšné. Můžeme se dnes pouze vyrovnat s chybami minulosti a snažit se je pochopit a zabránit tomu, aby se opět neopakovaly.

²¹⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Kry%C5%A1tof_Alois_Lautner [cit. dne 5. 5. 2008]

9. Seznam použité literatury

Monografie

1. FELDMANN, CH. Friedrich Spee, Procesy s čarodějnicemi. 1. vyd. Olomouc-Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003. 245 s. ISBN 80-86715-12-4.
2. GRIGULEVIČ, I. R. Dějiny inkvizice. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1982. 388 s.
3. HROCH, M., SKÝBOVÁ, A. Králové, kacíři, inkvizitoři, 1. vyd. Praha: ČS, 1987. 325 s.
4. KAPLICKÝ, V. Kladivo na čarodějnice. 5. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987. 344 s.
5. KAPLICKÝ, V. Kladivo na čarodějnice. dotisk 2003. Praha: Český klub, 2003. 335 s. ISBN 80-85637-60-X.
6. KOČÍ, J. Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.-18. století. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. 176 s.
7. LENKOVÁ, J. Kladivo na čarodějnictví, čarodějnice a jejich kacířství kopí hubící, z různých autorů složené a do čtyř svazků správně rozdělené. Malleus maleficarum. 1. vyd. Praha: Otakar II., 2000. 628 s. ISBN 80-86355-82-9.
8. MALÝ, R. Církevní dějiny. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. 283 s. ISBN 80-7266-083-7.
9. MRÁČEK, P. K. Upalování čarodějnic a inkvizice. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. 85 s. 80-7266-229-5.
10. RÝS, G. Inkvizice. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2004. 112 s. 80-204-1089-9.
11. SPURNÝ, F. Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, obět čarodějnických procesů. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. 62 s.
12. ŠINDELÁŘ, B. Hon na čarodějnice: Západní a střední Evropa v 16.-17. století 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986. 253 s.
13. VONDRÁČEK, V., HOLUB, F. Fantastické a magické z hlediska psychiatrie. 1. vyd. Bratislava: Columbus, 1972. 472 s.
14. ZUBER, R. Jesenicko v období feudalismu do roku 1848. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1966. 535 s.

Slovníky

15. BLACK, H. C. Blackův právnický slovník I. 6. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1990. 767 s.
16. KOL. AUTORŮ. Dějiny zemí koruny české I. 1. vyd. Praha: Paseka, 1992. 302 s. ISBN 80-85192-29-2.
17. KOL. AUTORŮ. Filosofický slovník. 2. rozš.vyd. Olomouc: Olomouc, 2002. 463 s. ISBN 80-7182-064-4.
18. KOL. AUTORŮ. Panorama české literatury. 1. opr. a dopl. vyd. Olomouc: Rubico, 1994. 549 s. ISBN 80-85839-04-0.
19. KOL. AUTORŮ. Velký sociologický slovník A/O. 1. vyd. Praha: Karolinum. 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

Skripta

20. PODZIMEK, M. Religionistika II. Judaismus a křesťanství. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2006. 109 s. ISBN 80-7372-107-4.

Příspěvky ze sborníků

21. MEDEK, V. „Čarodějnický děkan“ Kryštof Alois Lautner. In Severní Morava. sv. 13. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1966, 9-18 s.
22. PRUCEK, J. Pasecký rukopis o upálení Kryštofa Aloise Lautnera. In Okresní archiv Olomouc 1986. Olomouc, 1987. 211-222 s.
23. SPURNÝ, F. Přehled dějin města do roku 1945. In 700 let města Šumperka 1276-1976. Šumperk: Městský národní výbor, 1976. 32-36 s.
24. SPURNÝ, F. Čarodějnické procesy 16. a 17. století a jejich právní aspekty. In Hrdelní soudnictví českých zemí 16. -18. století. Pardubice, 1995. 133-139 s. ISBN 80-86046-06-0.
25. ŠTĚPÁN, V. K životopisu inkvizitora J. F. Bobliga. In Severní Morava. sv. 64. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1992, 52-53 s.
26. ZUBER, R. Pověry, čarodějnické procesy, vampyrismus. In Z doby prvních letů na koštěti. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2000. 10-35 s. ISBN 80-902730-4-1.

Vlastivědné zajímavosti

27. BRACHTL, Z., SPURNÝ, F. Čarodějnické procesy na Jesenicku. Vlastivědné zajímavosti č. 223. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1987. 1 sv.
28. MEDEK, V. Čarodějnický děkan Kryštof Alois Lautner. Vlastivědné zajímavosti č. 80. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1973, 1. sv.

29. ZEMAN V. Jesenické procesy s čarodějnicemi. Vlastivědné zajímavosti č. 75. Šumperk: Vlastivědný ústav, 1972. 1 sv.

Články z časopisů a novin

30. ANTONÍN, L. Akta o čarodějnických procesech a kladivo. Tvar, 2007, roč. 18, č. 4, 15 s.

31. BOBŮRKOVÁ, E., DVOŘÁKOVÁ, M. Krvavá alchymie středověku. Magazín Dnes+TV, 1999, roč. 10, č. 47 (21. 10. 1999), 29-34 s.

32. KVAPILOVÁ, Z. Arcibiskup uctil památku šumperského děkana. Kulturní život Šumperka, 2000, roč. 2000, č. 8, 3-4 s.

Elektronické zdroje

33. HOLEČEK J. F. Církev nastoupila novou cestu. Úvodník „La Civittá Cattolica“ [online]. 2000, květen [cit. dne 24. 4. 2008]. Dostupné z <http://www.etf.cuni.cz/kat-cd/cd-holecek.htm>.

34. MALÝ, R. Pravda a lež o čarodějnických procesech [online]. 2008, březen [cit dne 2. 4. 2008]. Dostupné z <http://jhspecial.webpark.cz/carodejnice.htm>.

35. SVITÁK, M. Zapomeňte na filmy a romány. Toto je historie. *JHS* [online] 2001, duben [cit. dne 25. 3. 2008]. Dostupné z <http://jhspecial.webpark.cz/>.

36. ŠIMŮNEK, J. Medicínský pohled na některé stránky čarodějnictví a vampyrismu [online] 1994, červen [cit. dne 5. 5. 2008] Dostupné z <http://www.scifi.cz/ik/1994/19940652>.

37. http://atlas-cs.logis.cz/objekty/PQ/petrovy_kameny.htm [cit. dne 6. 5. 2008]

38. <http://www.kebrle.cz/> [cit. dne 1. 5. 2008]

39. http://www.metalopolis.net/art_downtown.asp?id=247 [cit. dne 15. 2. 2008]

40. <http://www.salvator.farnost.cz/svatosti/index.php> [cit. dne 20. 2. 2008]

41. <http://www.sumperk.cz/cs/mesto-sumperk/> [cit. dne 18. 3. 2008]

42. Internetová encyklopedie [online] http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavní_strana..

10. Seznam použitých zdrojů

Obrázek č.1: BOBŮRKOVÁ, E., DVOŘÁKOVÁ, M. Krvavá alchymie středověku. Magazín Dnes+TV, 1999, roč. 10, č. 47 (21. 10. 1999), s. 32.

Obrázek č.2: http://atlas-cs.logis.cz/objekty/PQ/petrovy_kameny.htm [cit. dne 6.5.2008]

Obrázek č.3: SPURNÝ, F. Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, obět čarodějnických procesů. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 33.

Obrázek č.4: SPURNÝ, F. Šumperský farář a děkan Kryštof Alois Lautner, obět čarodějnických procesů. 1. vyd. Šumperk: Městský úřad Šumperk, 2000. s. 27.

Obrázek č.5: Fotografie - vlastní zdroj.

Příloha č.1: RÝS, G. Inkvizice. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2004. s. 57-58.

Příloha č.2: <http://mapy.vyletnik.cz/> [upraven a cit. dne 8.5.2008]

Příloha č.3: http://cs.wikipedia.org/wiki/Malleus_maleficarum [upraveno a cit. dne 8.5.2008]

Příloha č.4: KOČÍ, J. Čarodějnické procesy. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973. s. 58.

Příloha č.5: GRIGULEVIČ, I. R. Dějiny inkvizice. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1982. s. 63.

11. Přílohy

Příloha č. 1: Ukázka článku *De hereticis*.

Katolíci, kteří přijali kříž a zavázali se vykořenit kacířství, mají být obdařeni týmiž odpustky a posílení stejnými svatými výsadami, které se udělují těm, kteří se vydávají do Svaté země.

Kromě toho stanovujeme, že vyobcování podléhají rovněž věřící, kteří přijímají, ochraňují a podporují kacíře.

Rozhodně ustanovujeme, že jestliže někdo, na koho je z vyšší vůle uvalena exkomunikace, odmítne v průběhu roku zadostiučinění, z moci práva samotného bude uznán za cti zbaveného a nemá mu být dovoleno zastávat veřejné úřady nebo mluvit na veřejných shromážděních. Bude též zbaven práva vybírat jiné do úřadu a nemůže svědčit. Jako neschopný svědčit nebude moci ani zanechat závět, ani dědit. Nikdo nemůže být nucen odpovědět mu, nezávisle na záležitosti, o kterou se bude jednat, zatímco on sám může být k odpovědi nucen. Jestliže by zastával úřad soudce, jím vydané rozsudky budou neplatné a nemají mu být svěřovány žádné záležitosti k rozhodnutí. Jestliže by byl advokátem, nesmí nikoho obhajovat. Jestliže notářem, všechny jím vyhotovené dokumenty budou bezcenné a zatraceny spolu se svým zatraceným autorem. A stejně je třeba postupovat v podobných případech.

Jestliže je však (heretikem) duchovní, má být zbaven všech úřadů a beneficí, aby větší vině odpovídal větší trest. Jestliže někdo odmítá vyhýbat se takovým osobám, důrazně označeným církví, má být potrestán vyobcováním až do doby patřičného zadostiučinění. Samozřejmě duchovní nemusí takovým (kacířstvím) nakaženým osobám udělovat svátosti ani povolovat jejich katolický pohřeb, nemusí z jejich rukou přijímat almužny ani dary. Jestliže by se toho dopustili, budou zbaveni úřadu a nevrátí se k jeho zastávání, leda se zvláštním souhlasem apoštolské stolice. Obdobně řádoví duchovní ztratí v diecézi všechny výsady, když se takového činu dopustí. Jsou takoví, kteří (jak praví apoštol) „zdánlivě dávají najevo zbožnost, ale

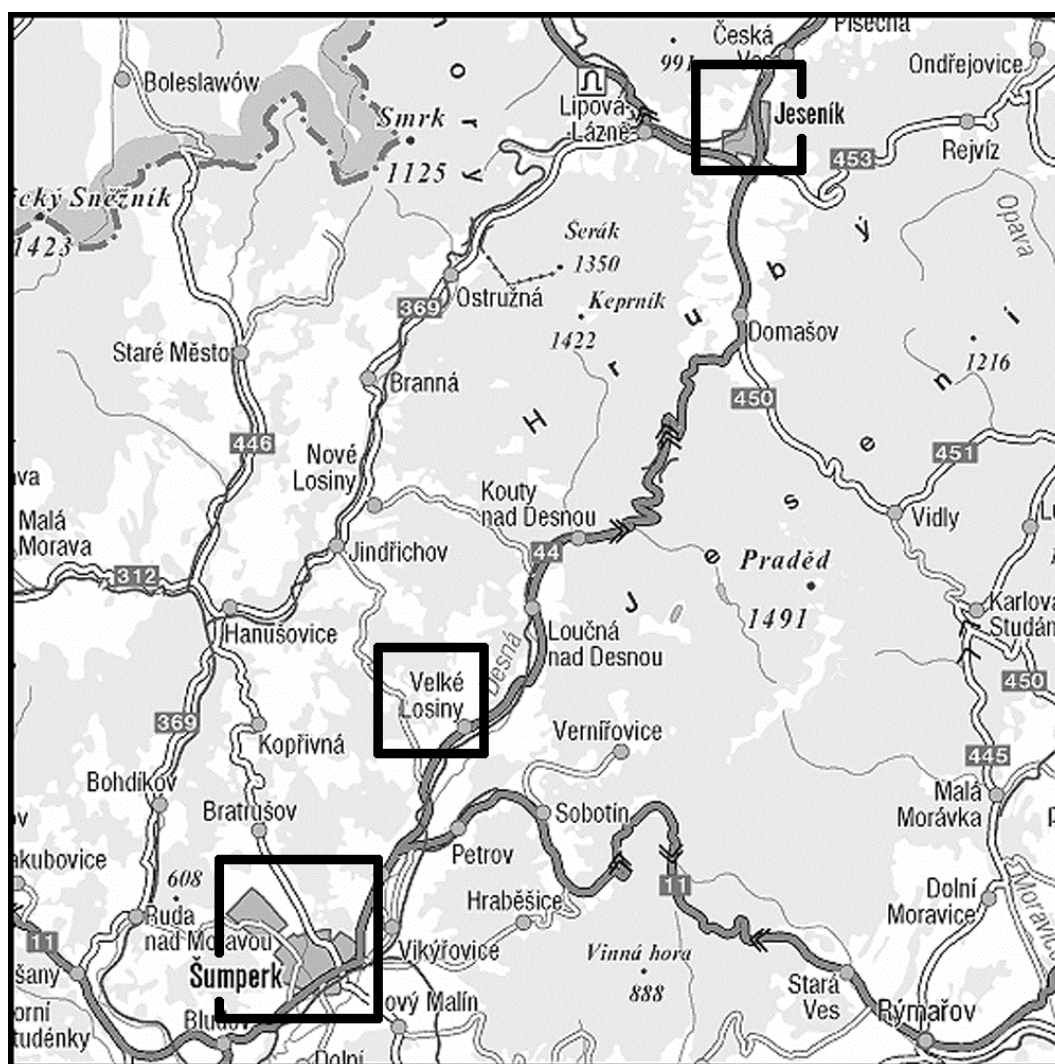
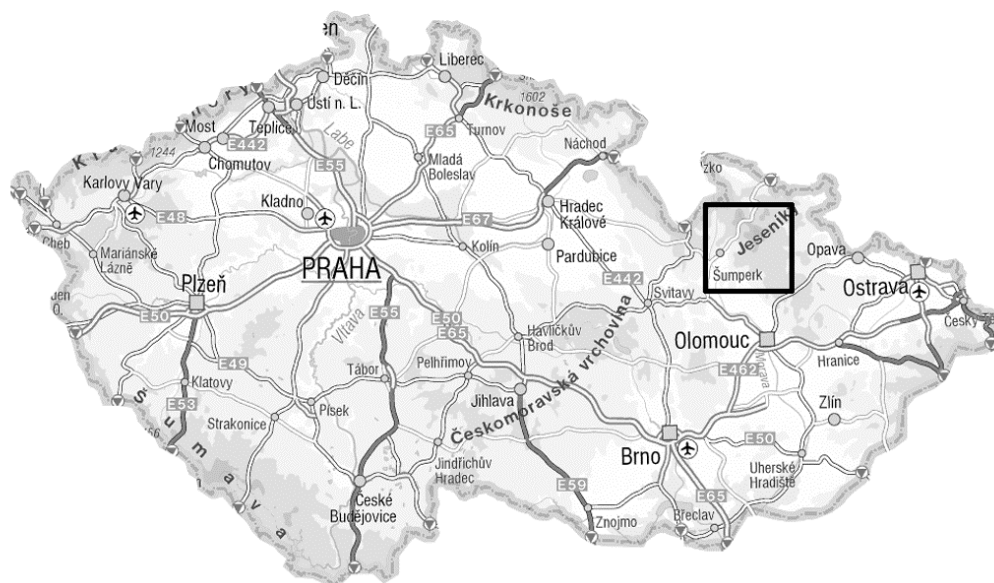
odmítají její moc“. Uzurpují si autoritu předpovídání. A přece apoštol říká: „Jak by mohli věštit, kdyby nebyli povoláni?“ Nechtě tedy všichni, kterým bylo zakázáno a kteří nebyli poslání předpovídat, ale kteří se přesto osmělují veřejně nebo soukromě si přivlastňovat kazatelský úřad bez pověření ze strany apoštolského stolce nebo místního katolického biskupa, budou ochromeni vyobcováním, a pokud se velmi rychle neobrátní, budou potrestáni ještě jiným, náležitým způsobem.

Dále ustanovujeme, aby každý arcibiskup nebo biskup buď sám osobně, nebo prostřednictvím arciděkana či jiných náležitých a ctihodných osob, dvakrát nebo přinejmenším jednou do roka provedl vizitaci sobě svěřené farnosti, o které by kroužila pověst, že v ní přebývají kacíři. Tam je povinen vymoci na dvou nebo třech osobách, těšících se dobré pověsti, a jestliže je to třeba, na celém okolí, aby tito složili přísahu, že jestliže by kdokoli věděl o kacířích nebo jiných osobách, shromažďujících se na tajných shromážděních nebo se lišících od obvyklého chování věrných, postará se ohlásit je biskupovi. Obviněné musí biskup vyzvat, aby se k němu dostavili, a kanonicky je potrestat, jestliže se nemohli očistit z obvinění nebo po očistění znovu upadli do předchozích bludů ve víře. Ti, kteří se zavrženíhodnou vytrvalostí vzdorují a odmítnou složit přísahu (o které byla řeč výše), mají být právě tímto činem uznáni za heretiky.

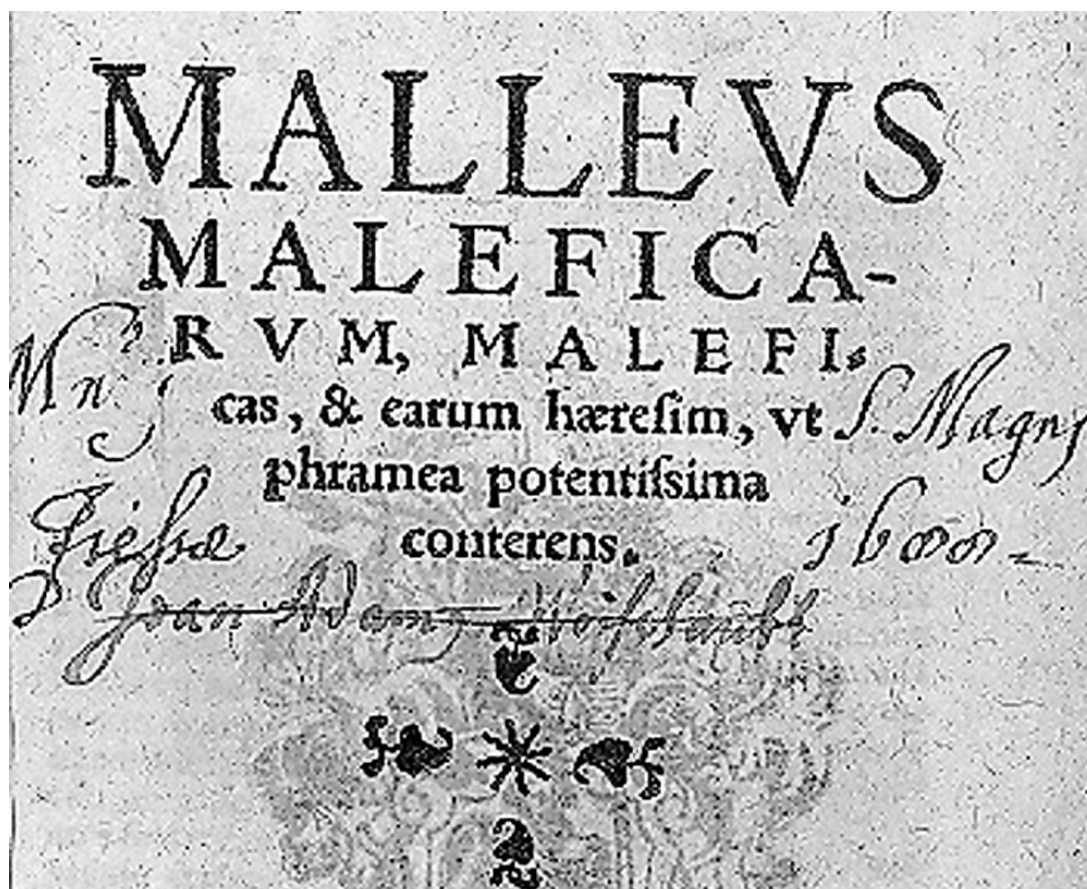
Chceme tedy a vybízíme a pod ctností poslušnosti usilovně nakazujeme, aby biskupové rozvážně bděli nad zaváděním těchto nařízení ve svých diecésích, jestliže se chtějí vyhnout církevním trestům. Jestliže biskup projevil nedbalost a liknavost při očišťování své diecéze od nánosů heretické nepravosti, tehdy – jestliže se to potvrdí – bude sesazen z úřadu biskupa a nahrazen jinou povolanou osobou, která by chtěla a mohla čelit kacířské haněbnosti.⁶⁵

65 Latinský text viz N. P. Tanner, SI – G. Alberigo (ed.), *cit. dílo*.

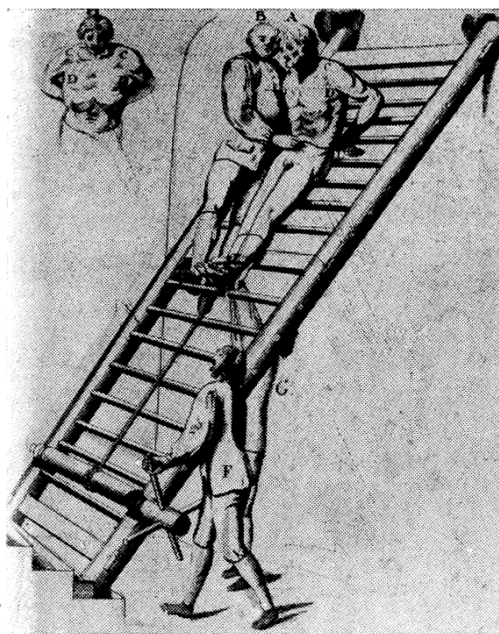
Příloha č. 2 : Mapa ČR a severní Moravy s vyznačenými místy čarodějnických procesů.

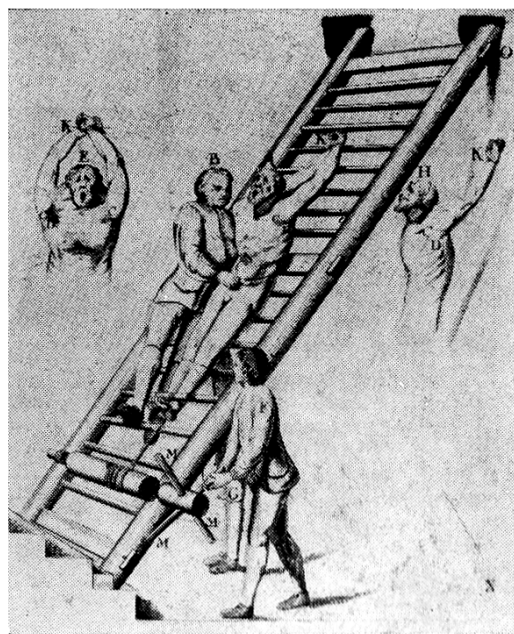
Příloha č. 3: Titulní strana knihy *Kladivo na čarodějnice (Malleus Maleficium)*, sedmého vydání z roku 1520.

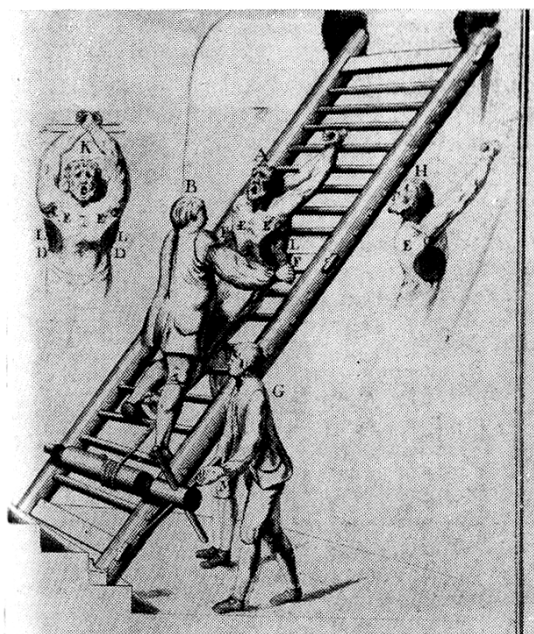
Příloha č. 4: Natahování na žebřík.

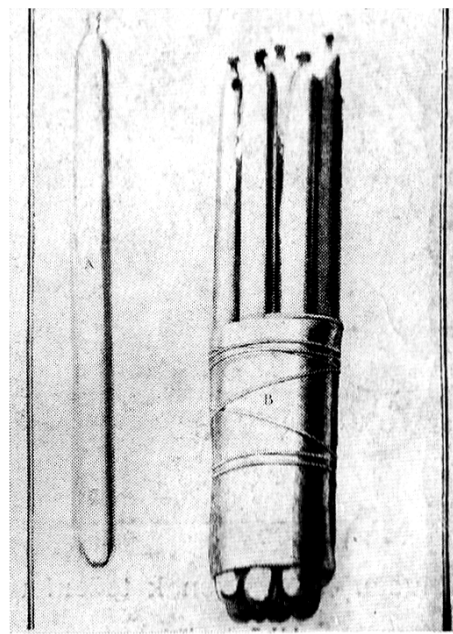
Přivázání mučeného na žebřík.

Natažení mučeného na žebříku.

Pálení na mučicím žebříku.

Svazek osmi svící k pálení.

